

Strategia toisessa maailmansodassa

Huomioita eri sotaikäyvien strategisista ratkaisuksista ja niiden perusteista sekä näitä koskevia arviointeja

Kirjoittanut yleisesikuntaeverstiluutnantti K. J. Mikola

I. Johdanto

A. Käsittelyn perusta

Toisen maailmansodan varsinaiset tapahtumat sinänsä ovat jo aika yleisesti ainakin ammattimiespiireissä tunnettuja. Tämä tuntemus perustuu kuitenkin melko suurelta osalta vain asian ulko-kohtaiseen tietämiseen, sillä tapahtumien vaikutteet, syyt, seuraukset, yhteenkuuluvaisuudet sekä vaikutus laajemmalle alueelle ovat useinkin jääneet käsittelemättä. Asian tällainen tila onkin varsin luonnollinen, sillä ankarasti ottaen luotettavaa sotahistoriallista yleisesitystä ei ole vielä sodasta ilmestynyt, arkistot ovat monin paikoin yhä salaisia eivätkä ratkaisujen tekijät vielä ole vapaasti puhuneet — toiset eivät sitä tule koskaan tekemäänkään.

Seuraavassa esittämäni ajatukset perustuvat suurelta osalta tapahtuneen nojalla muodostettuun käsitykseen ja toiminnan perusteella tehtyihin johtopäätöksiin. Päätelmiäni olen koettanut tarkistaa tutustumalla eri maissa julkaistuissa kirjoissa esitettyihin asiantietoihin tai asiantuntijain arvosteluihin, johtavassa asemassa olleiden henkilöiden lausuntoihin — usein ne irrallisesti käsiteltynä voivat olla harhaanjohtaviakin — sekä ottamalla huomioon asianomaisen sotaikäyvän sotilasmaantieteellisten tekijäin vaikutuksen. Vain harvoissa tapauksissa on vielä luettavaksi saatavissa

selviä ennakolta tehtyjä strategisia suunnitelmia, joihin arviointinsa voi vakavasti perustaa. Toisaalta taas tällainen suunnitelma voi vain tehdä selväksi jonkin sotatoimen tarkoituksen, mutta se ei sellaisenaan vastaa kysymykseen, miten sitä on arvosteltava kokonaisuuden osana asianomaisen puolen sodankäynnissä — ja tässä yhteydessä juuri strategisena sovellutuksena. Tälle arvioinnille antaa usein varmemmankin pohjan itse suorituksen tarkastelu.

Sotatapahtumia pidän jo niin tunnettuina, että en niitä tässä yhteydessä tule esittämään. Tyydyn vain viittaamaan tapahtumaan tai, mikäli se on strategisen sovellutuksen tarkastelulle tarpeen, tullen vain päivämäärin tai etäisyys- ja voimamaininnoin valaisemaan käsitellyn tapahtuman tai paremminkin tapahtumasarjan aika-, tila- ja voimasuhteita vertailupohjan luomiseksi. Esityksessäni en ole varustanut tekemiäni päätelmiä tai esittämiäni faktoja välittömällä lähdeviittauksilla, sillä työ kokonaisuutena on kokoelmatyö, missä eri lähteistä saadut tiedot on yhdistettyinä ja toisiinsa verrattuina esitetty, joten niiden erottaminen tai mainitseminen tietystä rajoitetussa yhteydessä ei ole paikallaan.

B. Eri sotaikävät

Esityksessäni olen rajoittunut tutkimaan Saksan, Neuvostoliiton ja anglo-amerikkalaisten strategiaa sekä »puhtaasti sotilaalisten» näkökohtien ja poliittis-taloudellisten kysymysten rinnakkaisuutta kunkin sodan osallisen sodankäynnissä erikseen. Näin saattaa sama sota näyttämö tulla toistuvasti esiin eri suunnalta tarkasteltuna. Olen tähän aiheen jaoitteluun johtunut siksi, että nähdäkseni kullakin sodan pääosakkaalla on ollut tietty sille ominainen strateginen näkemys. On olemassa tietty sotadoktriinäinen erilaisuus.

On vaarallista, jos tämän »kansallisen sodan doktriinin» syyksi tai ansioksi väkisin sovitetaan kaikki ja pyrkimällä pyritään löytämään selitys eri ratkaisuihin tältä pohjalta. Varmaan moni sodan ratkaisuihin merkittävästi vaikuttanut voisi omakohtaisesti osoittaa tällaisen syiden hakemisen perusteellisen vääräksi ainakin monessa yksityistapauksessa. Mutta kukin kansalainen on kuitenkin kansansa lapsi. Jos hän onkin yksilönä poikkeuksellinen, on

hän kuitenkin tahtomattaankin ympäristönsä ja avustajiensa vaikutuksen alainen ja toiset soveltavat hänen mahdollisesti yleisestä säännöstä jyrkästikin poikkeavia päätöksiään sittenkin kansallisen koulutuksensa mukaisesti. Tältä pohjalta asioita tarkastellen ja eräänlaisen lähtökohdan saamiseksi asiain tarkastelulle olen pitänyt tarpeellisena selvittää kunkin käsittelemäni sodankävijän strategian kansallisia perusteita. Näistä lähtien voidaan — vaikka niitä ei tarkoin seurattaisikaan — saada tutkinnan ja tulkinnan kiinnekohdat. Koska mainitsemani »kansalliset lähtökohdat» ovat sinänsä selviä ja jo ennestään tunnettuja, en ole pitänyt tarpeellisena muuta kuin niiden luettelomaista esittämistä.

C. Strategian ala ja eri lajit

Tutkielmassa, mikä käsittelee strategiaa, olisi syytä selvittää myös lähtökohtana se, mitä strategian alaan katsotaan tai on katsottu kuuluvan. Tätä kysymystä ovat eri aikojen arvovaltaisimmat tutkijat koettaneet selvittää. Mutta tulos on aina ollut yhtä tulkinnanvarainen. Näin ollen on täysin luonnollista, että pidättäydyn vastaavanlaisesta määrittelystä ja annan aiheen käsittelyn itse puolestaan vastata siihen, mitä olen katsonut strategian alueeseen kuuluvaksi.

»Selviytymiskeinojen järjestelmä» ei kuitenkaan ole enää riittävä ohje. Siksi olenkin mahdollisimman tarkkaan pyrkinyt säilyttämään käsittelyn sotilaallisten toimenpiteiden alalla. Ratkaisussa on usein perin vaikea erottaa sotilaalliset tai puhtaasti poliittiset vaikutteet toisistaan. Olen koettanut jättää poliittiset vaikutteet arvioinneissani taka-alalle, mikäli ne eivät ole olleet vaikuttamassa jo käynnissä olevaan sotatoimeen. Näin monikin ratkaisu tai sen perustelu tulee tarkkailluksi vain puolinaisesti. Pidän kuitenkin selvänä sitä, että strategian alaan kuuluviksi lasketaan ylijohdon *sotilaalliset* toimenpiteet. Jos näiden käsittely tuntuu puolinaiselta, ei syy ole strategian, vaan sen, että totaalisen sodan johtamisessa strategia — sotilaallinen johtaminen — on vain yksi osa, ja osaa tarkasteltaessa kokonaisuus on vaja-vaista.

Eri sotaikäyvien strategiaa tarkastellessani en ole liioin noudattanut sitä ohjetta, minkä saisi, jos koettaisi lukea strategian piiriin

kuuluvaksi sen, mitä asianomaisessa maassa lasketaan strategiaan kuuluvaksi. Päinvastoin olen kaikkia asianosaisia tarkastellut saman henkilökohtaisen katsomukseni mukaan.

Nykyaikana on ehkä jo »klassillisten» nimitysten: »tuhoamis- ja näännytystrategian» lisäksi tullut monia muita strategioita ja laatunimityksiä. Tällöin puhutaan maa-, meri- ja ilmastrategiasta, jotka käsitteet voisi myös ilmaista sanoin strategia maalla, merellä ja ilmassa. Olen yleensä rajoittunut maasodan strategiseen tarkasteluun, siis »maastrategiaan». Jo tässä, mutta vielä enemmän silloin, kun siirrytään merelle ja ilmaan, voisi käytettyä strategiaa luonnehtia erilaisilla laatunimityksillä. Käsitysten havainnollistamiseksi tulen seuraavassa käyttämään tällaisia (aluestrategia, tukikohtien strategia ym.), mutta pidän aiheellisena jo tässä mainita, että en mitenkään pyri jakamaan strategiaa eri alalajeihin, vaan pidän strategiaa sinänsä jakamattomana kokonaiskäsitteenä.

II. Saksalaisten strategia

A. Kansalliset erikoispiirteet

Fredrik Suuren ohje, että sotaa on »käytävä lyhyin, navakoin iskuin», on syvälle juurtunut nimenomaan saksalaiseen sotilaalliseen ajatteluun. Moltken ja Schlieffenin opetukset tähtäävät samaan, nopeaan tuhoamisratkaisuun ja sodankäynnin liikkuvuuteen. Schlieffenin »Cannae-idea» kuuluu saksalaiseen sotilasolemuksen miltei äksiisimäisesti. Vasta v. Seecktin »Gorlice-idea» — hänen itsensä antama nimitys — tuli horjuttamaan tätä »voiton kaavaa». Nämä molemmat tähtäävät periaatteessa kuitenkin samaan, nimittäin nopeaan sotilaalliseen kenttäratkaisuun ja suuntaavat huomion nimenomaan vastustajan taisteluvoimaa kohti tavoitteenaan ehdoton ratkaisu.

Nopea sotilaallinen ratkaisu strategian perusdoktriinina onkin hyvin luonnollinen ja täysin johdonmukainen seuraus Saksan sotilasmaantieteellisestä väliasemasta. Saksa on sisälinjoilla luonut suurvalta-asemansa, ja sotansa se on käynyt mannersotina, joissa sillä — sen lopullisista tappioistakin huolimatta — on ollut kieltämättä myös sotilaallista menestystä. Tämä osaltaan on joh-

tanut saksalaisen ajattelun sotilaallisen ratkaisun yliarvioimiseen ja maasodan arvostamiseen jopa siinä määrin, että merisotilaalista puolta on maan johtavissa piireissä totuttu pitämään toisarvoisena tekijänä.

Saksan näennäinen »sotilaallinen» menestys on johtanut — kansanluonteesta johtuvien syiden ohella — verrattain itsetietoisien sotilasammattikunnan muodostumiseen. Tämä ammattikunta on ollut yleensä melko tietämätön poliittisista, taloudellisista ja yhteiskunnallisista kysymyksistä. Osittain on sotilaat pidetty — joko tietoisesti tai tiedottomasti — myös näiden kysymysten ulkopuolella ja näin strategisten kysymysten harkinnassa ja ratkaisuissa sotilaat ovat toimineet puutteellisin perustiedoin. Toisen maailmansodan aikana päällystö oli osaksi yhteiskunnallisesti paremmin valmennettu kuin aikaisemmin, mutta osalle — ja juuri vastuunalaisimmalle päällystölle — yhteiskuntaideologiset kysymykset olivat jopa vastenmielisiä.

Saksan sotavoimat oli tietoisesti organisoitu nopeaa maasotaratkaisua varten. Sillä oli uudenaikainen kalusto, hyvin koulutettu kaaderi, mutta varsin suppeat reservit. Korkeamman päällystön koulutus oli kuin tienhaarassa. Osan ollessa vielä klassillisessa »Cannae-ideassa» ja jalkaväen kannalla osa oli kallistamassa korvansa panssariaseen ylivoimalle ja sen mukana »Gorlice-idealalle», vaikka kenr.ev. v. Seeckt, joka tällä nimellä koetti ajatustaan edellisen vastapainona istuttaa saksalaisiin, ei ollutkaan panssari-mies. Yhdessä suhteessa oltiin kuitenkin yksimielisiä: tehokkaan koulutuksen ja hyökkäyksellisen sodankäynnin merkityksestä sekä voimien keskityksestä. Tämän lisäksi ammattisotilaspiireissä oltiin huolestuneita maavoimien rajoittuneiden reservien takia sekä laivastopiireissä merivarusteluiden täydellisestä keskeneräisyydestä eurooppalaista suursotaa ajatellen.

B. Sodan kulku saksalaisten kannalta

I. Puolan sota

Poliittiset keinot eivät johtaneet Puolan suhteen enää toivotuun tulokseen. Puolan tahto ja sen takana maan sotilaallinen voima olivat tiellä. Saksan poliittisen johdon ei onnistunut sel-

vittää itselleen, kuinka varmasti Ranska ja Englanti olisivat Puolan tahdon takana, mutta sen onnistui tässä vaiheessa saada Neuvostoliitto pysymään sotilaallisen toiminnan ulkopuolella. Tämä tae oli varmaan sotilaitten perusvaatimus, sillä maan silloista sotilaallista voimaa ajatellen olisi ollut kevytmielistä sotkeutua kahden rintaman sotaan. Vaikka näinkin oli varauduttava kahden rintaman sotaan, katsottiin, että nämä rintamat eivät ole yhdenaikaisia, kun voidaan hyväksikäyttää omaa aloitevapautta. On myös mahdollista, että varsinaiset ammattisotilaat on pidetty tapahtumien ulkopuolella ja heidät on asetettu suoraan tapahtuneen tosiasian eteen.

Puolan sodan strateginen päämäärä ja perusta sen saavuttamiselle määräytyivät tämän perusteella: Puolan tahto, siis sen taisteluvoima on lannistettava. Tämä on suoritettava niin nopeasti, ettei Länsivallille järjestetty bluffi ennäjä paljastua. Siis Puolan armeija on tuhottava aloite-etumatkan aikana. Toinen rintama on poistettava päiväjärjestyksestä ennenkuin toinen alkaa vaikuttaa.

Maantieteellinen alkuasema oli suorastaan ihanteellinen »Cannae-idean» käytäntöön soveltamiselle todella strategista mittaa olevissa puitteissa, mutta suupala oli sittenkin liian suuri kerralla nielaistavaksi. Tämän takia yhdistettiin »suursaarrostukseen» myös »läpimurto» tekemällä eteläisen armeijaryhmän keskimmäinen armeija (10. A — Reichenau) niin vahvaksi, liikuntakykyiseksi ja teräväkärkiseksi, että sillä oli täydet edellytykset strategiseen läpimurtoon myös iskun ulottuvuudessa. Alkuryhmityksen näennäisestä hajallisuudesta huolimatta voimien voimavaikutus oli kuitenkin järjestetty varsin keskitetyksi sekä koko toiminta suunniteltu yhtä suurta tuhoamistaistelua silmällä pitäen.

Sodan kulku eri vaiheissa on sikäli vähemmän mielenkiintoinen, että Saksalla oli täydellinen aloitevapaus, lukumääräinen ja teknillinen ylivoima sekä niin hyvät tiedot vastustajastaan, että sen puolelta jäi sodan varsin merkittävä tekijä, toinen osapuoli ja sen tahto, melko vähäiseksi. Näin ollen saksalaisten ratkaisut olivat siksi helppoja ja selväpiirteisiä, ettei strateginen sovellutus enää sotatoimien aikana tarjota paljoa selvitettävää. Tällaisena sovellutuksena ja samalla osoituksena siitä, että rintamakomentajilla vielä tässä vaiheessa oli oikeus soveltaa toimintaansa paikalla toteamiensa tekijöiden mukaan, on mainittava Reichenauin itsel-

leen ottama lisätehtävä suoraan Warsovan saartoon, vaikka hänen alkuiskinsa oli aluksi suunniteltu vain iskuna Weikselille. Tämän »ensi tavoitteen etäännyttämisen» hän päätti Puolan armeijan tarkemman sijoituksen ja tehottomuuden selvittyä, ja se kuvastaa saman nopean, vastustajan elävän voiman kertakaikkisen tuhoamisen selkeää ajatusta niin suunnittelussa kuin suorituksessakin.

Saksan ilmavoimien osallistumisessa Puolan sotaan on mainittu ilmenneen häikäilemätöntä ilmaterroria siviiliväestöä vastaan. Jos näin olisi ollut, voidaan Saksan sodanjohtoa syyttää mitä vakavimmin — paitsi luonnollisesti terroristista ja kertakaikkisesta piittaamattomuudesta kansainvälisiä sopimuksia kohtaan — voimien luvattomasta hajoittamisesta toisiin tehtäviin silloin, kun vastustajan taisteluvoiman tuhoaminen on päämääränä. Tarkempi Saksan ilmavoimien toiminnan tarkastelu osoittaa kuitenkin maalien olleen sotilaallisia ja sen kokonaisuutena olleen keskitetysti Puolan taisteluvoiman kertakaikkiseen kukistamiseen tähtäävää ja sopivan yhteen maavoimien vastaavan toiminnan kanssa.

Saksan merivoimien toiminta sitä vastoin on ollut ponnettomampaa. Valtavasta ylivoimastaan ja edullisesta asemastaan huolimatta ne eivät onnistu tuhoamaan Puolan merivoimia, vaan päästävät osan niistä karkuun. Sinänsä tämä ei tässä vaiheessa ole merkinnyt mitään Puolan tahdon nujertamisessa, mutta osoittaa toisaalta saksalaisten valmistautumattomuutta merellä tai sitä, että ylimmässä johdossa ei tätä ole pidetty niin tarpeellisenakaan.

On varsin helppoa antaa tunnustus saksalaisten strategialle Puolan sodan perusteella, sillä kaikki meni kuin nuottien mukaan. Arvostelumielessä ei tämä sota olekaan mielenkiintoinen, mutta sikäli sen tarkkailu on paikallaan, että siinä voidaan todeta saksalainen doktriini täysin vapaasti sovellettuna. Sotilaat ovat saaneet itse järjestää sovellutuksen ja uskoneet myös siihen. Sen sijaan tässä sodassa tuli varsinaiselle sotilaalliselle johdolle yllätys toisaalta. Sen toi Venäjän armeija marssimalla Puolan itärajan yli. Oli tämän kysymyksen laita miten tahansa, niin karkea virhe on tehty siinä, ettei rintamakomentajia ole etukäteen informoitu tämän tapauksen varalta eikä demarkaatiolinjojen suhteen. Vaikka nämä kuuluvatkin poliittiselle johdolle, niin tässä tapauksessa ne ovat vaikuttaneet suoraan sotatoimien suoritukseen. Tässä tapauksessa ei mitään vahinkoa tiedetä tapahtuneen, mutta sen vaara on aina vastaavanlaisissa tapauksissa ilmeinen.

2. Norjan sota

Puolan sota oli tuonut sotilaallisen voiton, mutta poliittisen tappion. Sota oli laajentunut ja Neuvostoliitto oli siirtänyt rajaansa lähemmäksi Saksaa. Tarkoitukseni ei ole pitemmälti selvittää sodan laajentumiskysymyksen poliittista puolta, mutta sotilaallisesti sen täytyi merkitä Saksalle räsitätusta. Kun Saksa nyt kuitenkin tekee aloitteen yhä vain sodan — ja miehitysräsitätuksen — laajentamiseksi, täytyi sen laskea tästä olevan sille itselleen hyötyä.

Sanotaan, että Saksan merivoimien johto suositteli Norjan retkeä ja maavoimienkin johdolle tämä oli tavallaan mieluinen. Miksi näin? Merivoimien johto, joka oli joutunut tapahtuneen tosiasian eteen, merisotaan Englantia vastaan siihen valmistautumattomana, katsoi meristrategisen tilanteen paranevan tukikohtaverkon laajetessa, sillä silloinen tilanne, alivoimainen laivasto ja suppea tukialue, oli kestämatön. Toisaalta on taas tiedossa, että suuramiraali Raeder olisi sanonut puolueettomuuden olevan varmin keino malmittien auki pitämiseksi. Maavoimien johto, joka suhtautui perin epäröiden yritykseen hyökätä Ranskaan, piti etuna selkäpuolen saamista varmistetuksi.

Norjan retken tavoitteiden katson olevan laadultaan sekä defensiivisiä että offensiivisiä. Defensiivisessä mielessä oli tarkoituksena

— varmistautuminen Englannin sotatoimialueen laajentamisen varalta,

— oman malmintuontireitin varmistus,

— aukon saaminen vihollisen merisaartorenkasaan.

Offensiivisessä mielessä oli tarkoituksena

— omalle meri- ja ilmasodalle hyökkäyksellisten tukikohtien anastaminen,

— mahdollisuuden varaaminen Englannin ja Venäjän välisen merittien katkaisemiseksi.

Tässä vaiheessa tuskin lienee vielä ajateltu Norjan aluetta käytettäväksi hyökkäyslätöalueena Neuvostoliittoa vastaan.

Edellä esittämiäni tarkoituserien mukaan saksalaisia kiinnosti lähinnä Norjan alue, ei siis sen taisteluvoima tai jokin luonnonriikkaus. Täältä pohjalta tuntuukin luonnolliselta voimien hajottaminen kohteessa, missä ei edes ollut keskitettävää vastavoimaa. Maaston laatu myös puolsi hajoitusta. Mikäli suoritus saadaan

yllättäväksi ja nopeaksi, ei tähän sivuoperaatioon tarvittaisi perin suuria maavoimia, joiden tarve oli muualla. Merivoimia taas ei ajateltu muualla käytettäväksi, ja ne keskitettiin melko tarkkaan Norjan retkelle, samoin ilmavoimat, jotka taas katsottiin nopeasti siirrettäviksi valmisteilla olevalle Ranskan retkelle.

Itse suorituksen tarkastelun jätän nytkin sivuun, mutta merivoimien osallistumista on tarkattava. Kuten sanottu, ne keskitettiin melko tarkkaan tähän operaatioon. Eikä siinä kyllin, vaan niitä käytettiin myös varsin häikäilemättömästi. Siihen katsoen, että menestys oli jo ensimmäisen päivän iltana saavutettu, voidaan merivoimien tappioita pitää pieninä, mutta millaiset ne olivat kokonaisuuteen verrattuina? Ne olivat varsin raskaat. Näiden tappioiden takia Saksan merisotilaallinen tilanne huononi, sillä parantuneesta meristrategisesta tukikohtien sijainnista huolimatta Saksan pienentynyt pintalaivasto oli menettänyt entiseen verrattuna mahdollisuuksia sitoa Englannin laivastoa. Se pääsi nyt paremmin ulos, mutta keskitettyyn taistelukäyttöön sitä ei voinut ajatella.

Saksa oli siis saattanut Norjan operaatiossa laivastonsa vaarantaiseksi ja melkoiselta osalta uhrannutkin sen tähän sodan kokonaisuuden kannalta sivuoperaatioon. Enteellistä oli ollut, että näinkin huomattava merisotaoperaatio oli onnistunut ilman klassillista edellytystä — merenherruutta. Oliko tämä omiaan johtamaan Saksan ylimmän johdon yhä enemmän harhaan meren merkityksen arvioinnissa?

Norjan tapauksen jälkeen pääministeri Churchill onnitteli Englantia siitä, että Saksa näin oli itse tehnyt sille mahdolliseksi tukkia viimeisenkin puolueettoman aukon saartorengaassa. Vaikkakin tässä lausunnossa on annos nolon tilanteen kaunistelua, on siinä totta se, että merellä ylivoimaisena ei Englannille ollut haittaa merisotatoimien alueen laajentumisesta ja, mikä merkittävintä, $\frac{3}{4}$ Norjan tonnistosta tuli automaattisesti liittoutuneiden käyttöön. Tämä merkitsi Englannille enemmän kuin arvovaltakolous. Saksa oli sotilaallisesti voittanut, mutta sotataloudellisesti voitto ei ole selvä. Sotilaallisen voiton tekee se tosiasia vielä selvemäksi, että liittoutuneet todella valmistelivat lähtöä Norjaan. Tämä saatiin torjutuksi nopeuden ansiosta vielä suhteellisen pienin voimin.

3. Ranskan sota

Jo heti Puolan sodan päätyttyä siirrettiin saksalaisia voimia — sotamarsalkka v. Leebin armeijaryhmä — länsirajalle. Sotatoimia ei kuitenkaan aloitettu kuin hyvin pienessä määrin. Nämä tarkoittivat Länsivallin etumaastoon pesiytyneen vihollisen karkottamista. Tavoitteena oli joko arvovaltakysymys tai se, että haluttiin täten saada vihollisen tiedustelu työnnettyksi pois Länsivallin edestä, minkä takana joukkojen tuli ryhmittyä pääiskuun.

Pääiskua vain ei kuulunut, vaikka aika työskenteli Saksan vastustajien ja myös Neuvostoliiton hyväksi. Viimeksi mainittua kohtaan Saksan johto ei suinkaan tuntenut luottamusta. Saksalaiset sotavankikerraalit ovat kertoneet, että tämä viivytys oli Hitlerille vastenmielistä, mutta toisaalta hänen oli varmaan itselleen tunnustettava, että Saksa oli johdettu sotaan, johon se ei ollut valmis. Sotilasjohto vastusti jyrkästi hyökkäyksen aloittamista. Olivathan reservit loppuneet kesken jo v. 1914, eikä nyt vielä suuremmalla syyllä, kun valmiita joukkoja oli kaikkiaan vain 70—90 divisioonaa. Hitler taipui, talvi tuli väliin ja vasta kahdestoista hälytys oli tosi. Silloin lähdettiin.

Liikkeellelähtöryhmitys oli valmistelujen aikana, jolloin erittäin tehokkaasti koulutettiin lisäjoukkoja, ollut perusteellisen muokkauksen alainen. Aluksi se oli perustunut Schlieffenin ylivahvan oikean siiven ajatukseen — vanha kaarti oli siinä vielä lujasti kiinni, mutta nuoremman kaartin taholta tullut panssarinkovan läpimurtokiilan mukainen ehdotus sai Hitlerin mielikuvituksen liikkeelle. Voimien keskitys tuli lopulta tämänmukaiseksi. Muuten näistä ajoista alkaen saksalaisten omien kertomusten mukaan alkaa Hitlerin välitön vaikutus sotatoimissa näkyä yhä määräävämpänä — ja myös ankaran sotilaallisesti ottaen yhä häiritsevämpänä. Hitler oli tähän asti onnistunut. Tämä kasvatti hänen itseluottamustaan lopulta sokeuteen saakka.

Läpimurtoidean mukainen alkuryhmitys sopi ensiksikin siksi, että lähtölinja oli suora. Ei ollut mahdollisuuksia saartavaan alkuryhmitykseen. Toiseksi saarroitus pohjoisesta ei olisi voinut saada vauhtia jatkuvuudessa, koska edessä oli monta ylitettävää jokiinjaa, ja kolmanneksi se ei olisi tarjonnut vastustajalle yllätystä. Tämän tarjosi vaikeakulkuinen Ardennien maasto, minkä vaikea-

kulkuisuus oli sikäli näennäistä, että mikäli yllätys onnistuisi, ei tämä maasto tulisikaan taistelumaastoksi, vaan siksi tulisi Ardenien takana oleva panssariyivoimalle edullinen Pohjois-Ranskan aukea maasto, missä Maas-joen jälkeen ei ole ainoatakaan huomattavaa taktillista estettä. Tie on selvä Somme-joen suulle ja Somme suojaa vasemman sivustan.

Tälle suunnitelmalle on ominaista sen eräänlainen sukulaisuus maaliskuun hyökkäyssuunnitelman v. 1918 kanssa. Molempien tarkoituksena oli erottaa ranskalaiset ja englantilaiset toisistaan ja hyväksikäyttää liittolaisten eriäviä intressejä (Pariisi—Kanaalin rannikko). Samoin näin saadaan jaetuksi sotaretki kahteen suuroperaatioon, sillä olihan aiottu suupala ehdottomasti liian suuri kerralla nielaistavaksi. Ensi vaiheen päämääränä on karkottaa Englanti mantereelta ja saada Kanaalin rannikko, mikä on tärkeä sekä defensiivisessä että offensiivisessä mielessä — samalla selviävät myös Belgia ja Hollanti —, toisen vaiheen päämääränä on pakottaa Ranska irti sodasta.

Isku Kanaalille onnistui loistavasti, yllätys saavutettiin ja sen mukanaan tuoman aikavoiton aikana saatiin vihollisen rintama lyödyksi kahtia. Tämä ei tosin tapahtunut kriiseittä. Voidaan-kin sanoa, että vauhti ja vastustajan sekottaminen pelasti saksalaiset. Niin täpäällä oli kiilan säilyminen koko matkan yhtenäisenä, että vastahyökkäys, mitä saksalaiset itse pitivät vaarallisenä, oli vain kahden englantilaisen pataljoonan suorittama. Suoritus sinänsä osoitti selväpiirteistä voimien keskittämistä, mutta sen aikana voidaan todeta lievää haparointia, saksalaiset odottivat voimakasta ranskalaisten vastahyökkäystä etelästä heti Sedanin jälkeen ja antoivat tämän — siis *mahdollisen* vihollisen tahdon — vaikuttaa suoritukseensa. Seikka on sinänsä mielenkiintoinen, mutta sen vaikutukset eivät ennättäneet tuntua.

Samalla kun läpimurtautunut kärki työnsi itsensä etelään varmistaen Abbevilleen, kääntyi viuhka Dunkerqueä kohti, ja jo 22. 5. oli kenraali v. Kleistin kärki lähempänä tätä satamaa kuin englantilaisten päävoima, mutta silloin annettiin määräys panssarijärjen pysäyttämisestä. Englantilaiset ennättivät saada viivytyksensä sataman alueella järjestykseen ja evakuointinsa käyntiin. Evakuointinsa suojaksi Englanti lähetti kaikki saatavissaan olevat ilmavoimansa ja sitkeästi taistellen sai kaikkiaan laivatuksi mante-

reelta 337 000 sotilasta, joista 225 000 oli englantilaisia, siis suurin osa Englannin armeijaa.

Tämä evakuointi päättyi 4. 6., ja jo 5. 6. alkoi hyökkäys ranskalaisia vastaan Sommella sen yli ja jo ensi vaiheessa saaduista sillanpäistä. Tämä on kieltämättä esikunta- ja järjestely- sekä marssiteknillisesti loistava suoritus. Näin yllätettiin ranskalaiset toistamiseen, sillä he odottivat hyökkäystä vasta juhannuksen tienoissa. Mutta sittenkin oli sodan kokonaisuutta ajatellen tehty paha strateginen virhe, oli jätetty Englannin armeija — ja sen miljoona-armeijan siemen — tuhoamatta.

Lausuin edellä sen arvelun, että Ranskan taistelun ensi vaiheen yhtenä tarkoituksena oli karkottaa englantilaiset mantereelta. Tässä oli tosin onnistuttu, mutta mikäli tarkoituksena oli ollut — niin kuin olisi pitänyt olla — tuhota heidät, siinä ei onnistuttu. Varmaan tämä oli monen komentajan sotilaallisena tavoitteena, mutta ylijohdo ei sitä ainakaan tavoitellut tai ei menestyksen hurmaamana sitä käsittänyt tai luuli puolinaisen toimenpiteen siihen riittävän. Tuhoamiseen, se on taistelun viemiseen loppuun saakka, ei pyritty. Sitä osoittaa jo se, että 5. 6. Sommen yli etelään suuntautuvaan hyökkäykseen osallistui samoja yhtymiä, mitkä olivat aikaisemmin taistelleet Dunkerquen suunnalla, siis rintama pohjoiseen. Nämä joukot on siis irrotettu taistelusta ehkä viikkoa aikaisemmin ja viimeistään 1. 6., jolloin taistelu siellä oli vielä kesken. Rintamalinjan päivittäistä kulkua seurattessaan toteaa myös saksalaisten paineen herpaantuneen. Voidaan sanoa, että englantilaisten vastarinta jäykistyi. Se on totta, mutta se ei sittenkään riitä kumoamaan edellä esitettyjä tosiasioita. Tässä yhteydessä on todettava, että Englanti keskitti koko hävittäjälennostonsa Dunkerquen alueelle, millä seikalla oli olennainen merkitys evakuoinnin onnistumiseen.

Täytynee olla jokin syy, minkä takia saksalaisten johto ei todella pyrkinyt kokonaiseen, strategisesti — myös saksalaisen doktriinin mukaan — ainoaan oikeaan ratkaisuun olosuhteissa, missä saksalaisilla oli aloitevapaus. Tällaisina syinä voidaan arvailla seuraavat:

- Hitler halusi rauhaa Englannin kanssa eikä halunnut tehdä tämän tappiota sovintoon vieroittavan katkeraksi,
- Hitler halusi saada Ranskan sodan loppumaan niin pian, että Ranskan kansa heräisi kuin huumauksesta sodan nopeasti

pyyhkäistyä maan yli, jolloin ei pitkän ehdottoman taistelun katkeruus olisi ollut esteenä sodan jälkeiselle kanssakäymiselle,

— Hitler ei pitänyt meren taakse heitettyä ja kalustonsa menettänyttä Englannin armeijaa sotilaallisesti merkittävänä tekijänä,

— Hitler pelkäsi, että Weygand-linja ennätetään saada kestävään kuntoon ja Ranska ennättää suorittaa joukkojensa uudelleen ryhmittelyt,

— Hitler oli säikähtänyt ilmoitettujen kalustotappioiden suuruutta eikä uskaltanut lähettää panssareitaan mielestään niille epäedulliseen vesiperäiseen maastoon.

Olen jokaisen arvailuni esittänyt Hitlerin ajatuksena, sillä saksalaiset kenraalit ovat jälkeinpäin syyttäneet tapauksesta juuri Hitleriä. Hänen lähimmät sotilaalliset avustajansa saavat kyllä osan syytä niskoilleen, sillä vielä tässä vaiheessa Hitler, vaikka seurasikin sotatoimia kiinteästi ja puuttui niihin, tuskin olisi tehnyt tällaista päätöstä, jos kaikki hänen avustajansa olisivat olleet jyrkästi sitä vastaan.

Mitä esittämiini syihin tulee, on niistä kaksi ensimmäistä poliittisia, sotilaallisten tekijäin on niiden edessä annettava perään. On sitten eri asia millainen poliittinenkaan pätevyys niillä on, mutta se ei ole strategian syy. On vain todettava, että jos näin on ollut, on jälleen laiminlyöty armeijanjohdon informointi, sillä eihän tässä tapauksessa muuten olisi ymmärrettävissä sotamarsalkka Kleistin lausuntoa, että hänen ensimmäinen reaktionsa pysähtymiskäskyyn oli olla sitä tottelematta. Kolme seuraavaa syytä ovat sotilaallisia. En puolestani pidä niitäkään sellaisina, että niiden takia olisi ollut pakko poiketa klassillisen selväpiirteisestä säännöstä. Tämä on kylläkin näin jälkeinpäin sanottua. On tosin todettava, että Saksan ammattisotilaat pitivät Ranskaa vielä varsin huomattavana tekijänä ja halusivat — muunkin uhalla — käyttää hyväkseen Weygandin ajallisesti tukalaa tilannetta ja säästää panssareita loppuratkaisuun. Tämä kanta on analoginen heidän koko Ranskan sodassa omaksumalleen varoittavalle ja pidättyvälle asenteelleen ja sellaisena johdonmukainen.

Ranskan sodan seuraava vaihe ei tarjoa erikoisen mielenkiintoisia tarkastelukohteita, sillä Weygand-linjan murtamisen jälkeen voimasuhteet olivat jo niin epätasaiset, että sodan loppu oli perin helppoa takaa-ajoa. Weygand-linjan murtamisen suorituksessa on

melkoisia eroavuuksia ensimmäiseen hyökkäykseen verrattuna. Nämä tosin kuuluvat jo operatiivisen johtamisen ja taktiikan piiriin, mutta todettakoon kuitenkin nyt leveämpi murtoaukko kuin Maas-joella. Tämä onkin perusteltavissa, sillä murrettava puolustusjärjestelmä oli syvempi ja elastisempi sekä matka murto-kohtasta tavoitteeseen oli pitempi kuin Maasilta Abbevilleen.

Sodan lopussa on havaittavissa sotataloude'llisten tekijäin huomioon ottaminen sotilaallisissa toimenpiteissä, kun aselevon solmiamisen ja sen voimaantumisen välisenä aikana otetaan mahdollisimman paljon vankeja. Tämä on nähdäkseni ollut aivan tarkoituksellista työvoimakäytön järjestelyä. Mutta se ei mitenkään tullut strategisten tekijäin tielle tai ollut niiden kanssa ristiriidassa.

Ranskan sorruttua Saksa käänsi katseensa Englantiin. Nyt on todettavissa, että todella vakavasti ei vielä ole ajateltukaan sotaa Englannin kanssa. Näihin asti on Saksan johto uskonut Englannin taipuvan eikä ole varautunut lainkaan sen varalta, että tämä usko onkin tuomittu pettämään. Vasta heinäkuussa herättiin tähän todellisuuteen. 2. 7. Hitler antoi eri aloille kehotuksen valmistaviin toimenpiteisiin Englantia vastaan, ja 16. 7. annettiin käsky invaasion valmisteluista, jos sellainen osoittautuisi välttämättömäksi. (19. 7. Hitler teki Englannille radiossa psykologisesti tökerön viimeisen rauhantarjouksensa.) Saksan sotilaallinen johto mahtoi nyt olla ensimmäisen kerran historiansa aikana hyökkäystilanteen edessä ilman mitään suunnitelmaa. Käsittelen tätä kysymystä Saksan meristrategian yhteydessä, joten siirryn seuraavalle maasotänäyttämölle.

4. Balkanin sota

Balkanin sotaan Saksa joutui tahtomattaan osaksi liittolaisensa Italian takia, osaksi edellisen Balkanille vetämän Englannin vaikutuksen ja Neuvostoliiton Balkania kohtaan osoittaman mielenkiinnon ja vielä poliittisen toiminnan epäonnistumisen takia. Sotilaallisten toimenpiteiden päämäärät olivat läheistä sukua Norjan retken päämäärien kanssa. Balkanillakin oli alueen haltuunotto merkittävin sekä sivustan ja selustan varmistamiseksi että vastustajan tämän alueen hyväksikäytön estämiseksi.

Sotilaallisesti Saksaa voidaan pitää Balkanin suuntaan valmistautumattomana. Mutta näiden toimenpiteiden todella tullessa ajankohtaisiksi on merkille pantavaa niiden nopeus ja määrätietoisuus. Saksalaisen strategian joustavuus liikuntaoperaatioissa ja laaja-alaisen keskitysten järjestelyssä tulee Balkanilla oikeuksiinsa. Erillisten esimerkkien käsittelyllä ei kuvaa saksalaisten strategiasta voi paljoakaan täydentää, eikä varsinaisia virheitä voida osoittaa niin kauan kuin Saksa pysyy mantereella. Kreetan valtausoperaatio, niin erikoislaatuinen ja suorituksena mainittava kuin se onkin, on kuitenkin sodan kokonaisuutta ajatellen sittenkin voimia kuluttava huitaisu ilmaan. Sen välillinen vaikutus Saksassa on lisäksi vahingollinen, mutta tämä ilmenee paremmin muussa yhteydessä. Englanti ei Kreetan menetyksestä menettänyt niin paljoa, että Saksan olisi kannattanut uhrata maahanlaskujoukkonsa saaren valtauksen, millä Saksa itse ei Välimerellä laivastottomana voinut mitään merkittävää sodankäyntiänsä edistävää tehdä. Kauniiseen operaatioon pelkästä »tekemisen ilosta» eivät Saksan voimat todellakaan olisi riittäneet.

Kokonaisuutena Balkan tuli olemaan Saksalle strateginen rasitus, sillä se sitoi jatkuvasti voimia, jotka Saksa olisi ehdottomasti tarvinnut siellä, missä se pyrki ensi luokan ratkaisuihin. Saksan sodan johto oli luisunut arveluttavan pitkälle voimien hajoituksen tiellä.

5. Afrikan sota

Afrikan sota muodostui uudeksi renkaaksi Saksan voimien hajoituksen ketjussa. Ennen kuin tätä käsitellään on ensin syytä esittää arvelut siitä, mikä oli koko Afrikan retken päämäärä. Tämä päämäärä saattoi olla

- liittolaisen tukeminen sen pysyttämiseksi taistelurintamassa sitomassa vastustajan voimia;
- Välimeren tien katkaiseminen Suezin kanavan haltuunotolla,
- laajan lähi-idän pihdin eteläisen leuan muodostaminen.

Näiden päämäärien arvostelu ei sinänsä kuulu tähän, sillä nehan asettaa sodan totaalinen johto. Mutta päämäärien ja sotilaallisen voiman vertailu kuuluu jo strategiaan. Mikäli päämääränä on ollut epämääräinen liittolaisen tukeminen, on melko pienetkin voi-

mat, jollaisia saksalaisten voimat alussa Afrikassa olivat, sinänsä hyväksyttävä. On sitten asia erikseen, mitä hyötyä loppujen lopuksi on epämääräisestä liittolaisen tukemisesta, jos ei konkreettisempaan pyritä.

Onkin varsin uskottavaa, että tällaiseen konkreettiseen päämäärään pyritään ja että sellaisena on Välimeren tien sulkeminen. (En käsittele lainkaan lähi-idän pihtiliikettä, sillä esittämäni huomiot sopivat siihen vielä suuremmalla syyllä kuin nyt mainittuun.) Välimeren tien sulkeminen olisi sinänsä ollut varsin merkittävä saavutus, mikä olisi saanut vielä suuremman arvon sodan kokonaisuudessa Japanin yhdyttyä sotaan. Tämä sulkeminen on kieltämättä tehokas, jos Suezin kanavan alue vallataan. Mutta tässä onkin asian ydin. Jos tällaiseen sotatoimeen ryhdytään ja aiotaan saada myös tuloksia, on siihen varattava riittävät voimat ja varmistauduttava näiden voimien operaatiolinjoista. Operaatiolinja kulki meren yli. Saksalainen strategia katsoi meren taakse merta huomaamatta. Tämän meritien varmistamiseksi ei oltu halukkaita uhraamaan voimia puhumattakaan siitä, että olisi vakavasti pyritty saavuttamaan merenherruus Välimerellä. Tässä on eräs saksalaisen strategian vajavuus, se on yksipuolisesti maastategiaa. Vähimpänä vaatimuksena olisi ollut pidettävä Maltaan valtausta, jos mielittiin pitää Afrikassa olevat voimat operaatiokykyisinä. Kreetalle oli uhrattu maahanlaskujoukot, joiden ensisijaisen kohteen olisi pitänyt olla Malta. Tämän valtaus olisi liittynyt muiden sotatoimien kokonaisuuteen.

Mitä Afrikkaan lähetettyjen voimien määrään tulee, olivat ne lopulta hyvinkin huomattavia. Ottihan kenraali Eisenhower touku-kuussa 1943 yhden ainoan viikon aikana 125 000 saksalaista vangiksi. Siis tänne oli pakko lopulta liietä — tai pidettiin pakkona — hyvinkin runsaasti voimia, mutta kun kenraali Thoma ehdotti vuoden 1940 lopulla lähetettäväksi 4 panssaridivisioonaa, lähetettiin vain 1 panssari- ja 1 jalkaväkidivisioona. Ei voida sanoa, että voimavara-laskelma ja tavoite — Egyptin valtaus — olisivat olleet sopusoinnussa keskenään. Voimien tiputtaminen ja diletantti näpertely ovat selvästi havaittavissa.

Sotamarsalkka Rommelin toiminta Afrikassa on sinänsä selväpiirteistä ja hyvin sikäläisiin oloihin soveltuvaa. Hän ei pidä kiinni maastosta, jolla ei sinänsä ole arvoa. Hänelle on elävä

voima tärkein. Näin hän ensimmäisen pitkän perääntymisensä jälkeen on siksi hyvässä kunnossa, että kykenee jo 3 viikon kuluttua aloittamaan oman hyökkäyksensä (500 km 10 päivässä). Tämä on jälleen kaunis esimerkki saksalaisesta johtajasta liikuntasodassa, mutta hän ei näe omaa taistelukenttäänsä laajemmalle. Hänen hyökkäyksensä ehtyy polttoaineen puutteeseen, mikä johtuu operaatiolinjan epävarmuudesta (parin tankkilaivan upottaminen). Loistavinkaan taktiikka ei vie perille ilman strategisia edellytyksiä. Ehdoton tällainen edellytys on edes rajoitetun alueen merenherruus silloin, kun meri on operaatioalueen ja tukialueen välissä. Tätä edellytystä ei Rommelilla ollut eikä hän tunnu sen merkitystä oivaltaneen, koska ei suositellut Maltan valtausta.

Saksalaisten Afrikan sodan tarkastelu voitaisiinkin lopettaa jo tähän, sillä riittävä syy sen tappioon on tullut jo esiin. On kuitenkin syytä kosketella hieman lopputapahtumia. Tällöin tulee luonnostaan esiin kysymys, miksi ei Saksan sodan johto vetänyt jo silloin melkoisia voimiaan pois Afrikasta, kun ne olivat joutuneet auttamattomasti kahden tulen väliin Tunisiassa. Päinvastoin Saksa lähetti *isää* joukkoja Afrikkaan. Tällöinhän Saksan voimatarve idässä oli ehkä suurempi kuin milloinkaan ennen. Idässähän oli kesäksi vielä suunnitteilla strategista suuruusluokkaa oleva hyökkäys voimien vapauttamiseksi (Kursk). Syiksi voidaan esittää arvovaltasyyt, mitkä on Saksan silloisessa tilanteessa tuomittava, tai aikavoiton saavuttaminen Etelä-Italian ja Sisilian linnoittamiseksi ja Välimeren pohjoisrannan — Ranskan rannikko ja Balkan mukaanluettuina — puolustuskuntoon saattamiseksi. Välimeren tien jatkuva katkaisemista en pidä enää pätevänä syynä, sillä eihän se ollut ollut 100-prosenttisesti suljettuna Saksalle edullisemmassakaan tilanteessa kuin tilapäisesti.

Välimeren Euroopan puoleisen alueen puolustuskuntoon saattaminen olisi ollut syy, mihin tarvittavaa aikavoittoa varten voisi käsittää melkoisia voimia uhrattavaksi. Mutta tulevaisuus osoitti, että tätä ei ollut kuitenkaan suoritettu. Sisiliassa oli vain kaksi saksalaista divisioonaa ja joitain erikoisjoukkoja eikä Etelä-Italian rannikkoa, saappaan kärjen alueella, yritettykään puolustaa. Afrikassa uhratut joukot olisivat olleet tehokkaampia »Euroopan linnoituksen» puolustuksessa meren tällä puolen. Voidaan ehkä väittää, ettei näiden voimien pelastamiseen tilanteen ollessa jo itse-

asiassa ratkaistu enää ollut mahdollisuuksia. Ainakin osa olisi voitu laivata tai tuoda lentokuljetuksin, kuten oli lisäyksetkin saatu perille. En ole havainnut joukkojen pelastamista yritetynekään. Afrikan voimien sinänsä tarkoitukseton uhraaminen on ilmeisesti Hitlerin päätös. Vuoteen 1943 mennessä Saksan sodanjohdon päätöksiä ei enää sanella tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien eikä strategian oppien mukaan.

6. Sota Neuvostoliittoa vastaan

Hitler päätti hyökkäyksensä Neuvostoliittoa vastaan silloin, kun hän oli tullut vakuuttuneeksi Englannin taipumattomuudesta ja oli todennut kykenemättömyytensä invaasioon Kanaalin yli. Sodan pitkittyessä epämääräiseen aikaan hän halusi varmistaa asemansa mantereella lopullisesti ja taata sodankäynnilleen tarvittavat elintarvikkeet ja raaka-aineet. Tätä varten oli Neuvostoliiton tahto alistettava Saksan tahtoon, siis sen taisteluvoima oli tuhattava. Tällä kertaa jo Hitler itsekin epäili — »elämäni vaikein päätös» — ja hänen sotilaalliset avustajansa varoittivat. Hitler itse on sanonut myös tehneensä päätöksensä pakkotilassa, sillä Neuvostoliiton hyökkäys oli välittömästi odotettavissa. Tämä ei ole totta. Kantani perustelen Neuvostoliiton strategiaa kuvatessani.

Sotilaalliselta kannalta tarkastellen lähtökohtatilanne oli lyhyesti sanottuna seuraava:

- rintama oli kokonaisuutena suora, siis alkuryhmittelyssä ei ollut mahdollisuuksia edes osittaiseen saartoon,
- rintaman takana ei ollut suoranaista takarajaa, jota vastaan vihollisen elävä voima olisi voitu painaa,
- voimasuhteet eivät alun alkaen suoneet mahdollisuutta vihollisen voiman hallitsemiseen,
- rintaman takana ei ollut sellaista pääkohdetta, jota kohti voimat olisi voitu keskittää.

Saksalaisten oli siis luotettava omaan sotakokemukseensa, johtonsa ja joukkojensa laadulliseen paremmuuteen sekä yllätykseen. Näillä edellytyksillä katsottiin aikaansaatavan sarja nopeita rinnakkaisia ja perättäisiä osaratkaisuja, jotka toisiinsa välittömästi liittyen vastaisivat kokonaisratkaisua — vihollisen taisteluvoiman

lyömistä. Maasodan useat johtajat varoittivat jatkuvasti, mutta häikäisevä menestys neljällä eri sotanäyttämöllä himmensi laskelmoivan kritiikin ja saksalainen sodan doktriini näki voiton useissa iskuissa, jotka oli toteutettava saarroituksia ja läpimurtoja vuoroitellen yhdistelemällä.

Mahdollisimman suuren näennäisen voiman aikaansaamiseksi lisättiin tähän mennessä itsensä loistavasti »läpi lyönyttä» panssariasetta sikäli keinoitekoisesti, että panssariyhtymien lukumäärä kaksinkertaistettiin vähentämällä kunkin yhtymän varsinainen panssariosa miltei puoleen entisestä. Näin panssariyhtymien tehoin ominaisuus, iskuvoima, laski miehitysmahdollisuuksien kustannuksella. Edessä olevaa alueellista laajuutta ja osaksi maaston laatua ajatellen tämä on puolustettavissa, mutta tämä muutos ei sopinut yhteen ratkaisun perusajatuksen kanssa. Sen mukaan iskujen rajuuden ja nopeuden on aikaansaattava se, että ne muodostavat ratkaisevan kokonaisuuden.

Alku meni mainiosti. Tuhoamistaisteluita syntyi ja vihollinen oli yllätetty. Epäilijäin arvostelukyky oli osoittautunut voitonuskoisten arvostelukykyä heikommaksi. Mutta tämä menestys oli kahdestakin syystä näennäistä, »motit» sitoivat odottamattoman paljon voimia, siis edessä olevan voiman täytyi ehtyä ja lähtölinjalta jo lähdeittäessä hajallaan olevat voimat hajaantuivat yhä, koska kohteet — Leningrad, Moskova ja Ukraina — ovat siten sijoittuneet kartalle, että voimien oli säteittäin vielä etäännyttävä toisistaan. Vihollinen sai jatkuvasti lisääntyvät mahdollisuudet päästä uhkaamaan eteen työntyvien kiilojen sivustoja.

Tätä ei huomattu — tai ei tahdottu huomata — liian kaukana rintamasta olevassa päämajassa. Rintamakomentajien ilmoitukset olivat luonnollisesti vain paikallisia, sillä rintama oli perin laaja, mutta sittenkin niille olisi pitänyt antaa enemmän arvoa. Nopeasti saatua aukkoa Moskovan suuntaan ei uskallettu käyttää välittömästi hyväksi. Guderian pysäytettiin Smolenskin alueelle. Voimien hajalleen joutuminen pakotti niiden suunnanmuutoksiin, ja täten Moskovan suuntaan hyvässä vauhdissa olevat voimat käännettiin välillä etelään, missä saatiin aikaan valtavat Umanin ja Kiovan motit. Kun nämä voimat jälleen käännettiin Moskovan suuntaan, olikin aukko jo paikattu. Pahinta kaikesta oli ehkä se, että saksalaiset luulivat motteja idässä samanlaisiksi, mitä ne

olivat olleet lännessä, siis melko »hermeettisiksi». Idän motit vuotivat kuitenkin saksalaisten huomaamatta, ja näin he osin tahtomattaankin liioittelivat menestystään. Saalis ja vankiluvut olivat joka tapauksessa niin suuret, että moni vastuunalainen johtaja — »voitonuskoisista» puhumattakaan — luuli enää puna-armeijan jäännösten olevan kyseessä.

Tästä alkaen on mielenkiintoisempaa seurata idän sodan strategiaa Neuvostoliiton kannalta, minkä takia siirrän sen käsittelyn vastaavaan yhteyteen ja totean vain saksalaisten ratkaisut varsinaisen pelinavausvaiheen jälkeen. Saksan johto oli menestyksen sokaisema, ja luullessaan jo tuhonneensa puna-armeijan pääosan se käänsi katseensa Ukrainan rikkauksiin, siis sivuun strategisesta ensitavoitteesta. Tämän takia onkin ymmärrettävää sotilaiden suositteluja isku Moskovaan, mitä he pitivät vielä mahdollisena ja mitä sotamarsalkka v. Bock, tämän suunnan komentaja, piti hyvinkin lupaavana. Kun tähän suuntaan saatiin uusi isku, 6 viikon pysähdyksen jälkeen, oli aukko paikattu Wjazman alueella ja tukossa itse Moskovassa. Nämä suunnanmuutokset ja lopulta Moskovan vetovoima aiheuttivat myös varsin merkittävän Leningradin suunnan jättämisen ratkaisua vaille. Tähän kysymykseen palaan myöhemmin.

Saksan suurhyökkäys oli siinä tilanteessa, mistä Clausewitz on kirjoittanut: »Huomattavien laajuuksien kyseessä ollen ja jos sotaakäyvien voima ei ole liian epätasainen, tällä tavalla (vetäytyemisellä syvälle maan sisäosiin) syntyy taisteluvoimien suhde, joka merkitsee puolustajalle lopullisesti enemmän todennäköisyyttä menestykseen, kuin jos ratkaisu tapahtuisi maan rajalla. Mutta ei ainoastaan todennäköisyys tee voittoa suuremmaksi, vaan myös muuttuneen tilanteen kautta voiton seuraus suurenee. Millainen ero onkaan menetetyt taistelun välillä omalla rajalla tai keskellä vihollisen maata. Hyökkääjän asema on usein hänen ratansa lopussa sellainen, että vieläpä voitettu taistelu voi panna hänet liikkeelle taaksepäin, jos hänellä ei ole riittävästi eteenpäin pantavaa voimaa voiton täydentämiseen ja hyväksikäyttöön eikä hän ole tilaisuudessa korvaamaan taistelutappioitaan.» Tilanne oli lopulta vielä edellistä pahempikin, mutta vastustaja oli myös niin uupunut, että Saksa sai talvilinjansa pidetyksi suurin uhrauksin ja rasituksin.

Nämä uhraukset näkyvät siinä, että seuraavana kesänä hyökkäysrintama on enää 400 km:n levyinen edellisen yli 2 000 km:n asemesta. Mutta tämän ei ole vielä pakko merkitä strategisen ratkaisun käännteentekevää muutosta. Se on siinä, että kesän 1942 hyökkäyksen tavoitteena ei ole klassillinen vastustajan taisteluvoima, vaan öljy, hiili, malmi ja vehnä. Siis suunta Donetsille, Doñille ja Kaukaasiaan. Näin lähdössä myöhästynyt vastustaja saa vapauden järjestää ja ryhmittää taisteluvoimansa omaan aloitteeseensa ja tuloksena on Stalingrad — myös kuvaannollisesti sanottuna.

Strateginen vetäytyminen Kaukasukselta on jälleen osoituksena saksalaisen sotilasjohdon suorituskyvystä liikuntaoperaatioissa, sillä tätä koskevan päätöksen teon hetkellä oli puna-armeija vain 70 km:n päässä Rostovista, kun taas uloimmilla saksalaisten käreillä oli sinne matkaa yli 600 km.

Saksa oli menettänyt aloitevapautensa, eikä sen puolustustaistelu tämän jälkeen ansaitse juuri strategista tarkastelua, niin rumasti sotilaallisia perussääntöjä tämän jälkeen rikottiin. Saksalaisten puolustuksessa on monin paikoin kauniita paikallisia suorituksia, mutta strategisesta puolustuksesta ei sanan varsinaisessa mielessä voida silloin puhua, kun ylin johto jopa kieltää taempien linjojen suunnittelun. Talvella 1941—42, jolloin venäläisten hyökkäystoiminnan perimmäinen tarkoitus oli defensiivinen, oli jäykkä puolustus ollut oikeastaan onnistunut ratkaisu. Sama järjestelmä ei soveltunut yleisoffensiivin torjuntaan. Ylin johto naulitsi puolustuksen jäykän paikalliseksi, kulututti voimat tarkoituksettomissa erillisissä torjuntataisteluissa ja riisti sotilaalliselta rintamajohdolta sen vahvimman valtin, joukkojen liikuteltavuuden ja liikuntaoperaatioiden järjestelymahdollisuuden. V:n 1942 jälkeen ainoa strategista mittasuhdetta oleva oma-aloitteinen toiminta oli Kurskin taistelu, joka sekin oli tarkoitettu aluksi lähinnä operatiiviseksi vastahyökkäykseksi, mutta sitten paisutettu strategiseksi tuhoamishyökkäykseksi, vaikka ei kyetty varaamaan sellaiseen riittäviä edellytyksiä — tarvittavaa voimaa.

Kun sitten lopullisen ratkaisun aika tuli, olivat voimasuhteet jo niin epätasaiset, että tämän vaiheen kriittinen tarkastelu saksalaisten puolelta on tarkoitustaan vastaamatonta. Syinä voisi vain esittää pitkän virheiden luettelon, joista saksalaiset sotilaat eivät ole vastuussa.

7. Sota »toisella rintamalla»

Sota »toisella rintamalla» sattuu siihen ajankohtaan, jolloin vastuunalaisten rintamakomentajien kädet olivat sidottuja. Sitä on antoisampaa tarkastella siltä puolelta, millä oli aloite. Saksalaisten alkuryhmitys on kuitenkin huomion arvoinen. Sotamarsalkka v. Rundstedtilla oli lännessä käytössään kaikkiaan noin 60 diviisioonaa. Laadultaan nämä olivat varsin kirjavia. Osa oli melko vähäisen taistelu- ja varsinkin liikuntaoperaatioarvon omaavia rannikkodiviisioonia; nämä oli jaettu rannikoille. Osa taas oli täysin taistelu- ja liikuntakelpoisia kenttädiviisioonia, jotka oli sijoitettu sisämaahan pääasiassa Calais'n alueen taakse, mitä aluetta saksalaiset pitivät uhanalaisimpana ja itselleen vaarallisimpana. Sotamarsalkka v. Rundstedtin strateginen idea oli pitää voimat keskitettyinä ja suorittaa keskitetyin voimin hyökkäys maihin mahdollisesti päässeen vihollisen tuhoamiseksi. Sotamarsalkka Rommelin kantana taas oli pitää voimat enemmän hajallaan ja lähempänä rannikkoa sekä tuhota maihinpyrkijä välittömin operatiivisin ja taktillisinkin vastahyökkäyksin. Voimien käytön kokonaisuutta ajatellen v. Rundstedtin kanta vastaa paremmin strategian peruseriaatteita ja se pohjautui saksalaiseen käsitykseen liikuntataisteluiden suurratkaisuista. Mutta se ei sopinut yleiseen ilmastrategiseen tilanteeseen, mikä ei tehnyt saksalaisille mahdolliseksi joukkojensa vapaata liikuttelemista. Tässä mielessä Rommelin kanta vastasi paremmin olevia olosuhteita. Johtuiko tämä siitä, että hän itse oli katkerasti kokenut vastustajan ilmaylivoiman vaikutuksen maaoperaatioihin, vai siitä, ettei hän taktikonan nähnyt taistelun strategisia mittasuhteita? Tämä kysymys jäänee tulkinnanvaraiseksi. Eri rannikonalueiden uhanalaisuudesta Rommelin kanta kuitenkin oli lähellä totuutta. Hän piti Normandiaa nimittäin yhtä uhanalaisena kuin Calais'n aluettakin. Peruskäsitteiden hajanaisuus on osaksi laskettava myös sen syyksi, että Saksalla ei ollut varsinaisia rannikkojoukkoja eikä käsityksiä rannikon puolustuksen pääperiaatteista.

Invaasion alue oli saksalaisille yllätys, he hävisivät alkuvaiheessa ja seisottivat pääreservejään lähes 6 viikkoa turhaan Calais'n alueella. Heidän ensimmäinen keskitetyin voimin suorittamansa vastahyökkäys Avranches'in läpimurron jälkeen oli pelkästään

maasotaa ajatellen strategisesti oikea, mutta vastustaja kävikin yhtä paljon ilma- kuin maasotaakin. Tämän epäonnistumista seuraa sarja jäykkiä, voimia kuluttavia ja hajoittavia torjuntataisteluja. Vasta strateginen vetäytyminen Etelä-Ranskasta vaikuttaa siltä, kuin Saksa todella olisi tehnyt suuren ratkaisunsa keskittää voimansa suureen yhtenäiseen puolustukseen lännessä. Ratkaisu oli kuitenkin jälleen puolinen. Voimat sidottiin kuluttaviin taisteluihin Reinin linjan länsipuolella, ja kun liittoutuneet tämän puolustuksen pala palalta murrettuaan saapuvat Reinille, ei tällä Saksan länsirajan luonnollisella puolustuslinjalla olekaan enää vastustajan päävoimia, vaan ainoastaan rippeet niistä.

Viimeisenä kuin kouristuksenomaisena vastareaktionä saksalaiset ryhtyvät jouluhyökkäykseensä Ardennien alueella. Tätä on paljon moitittu ja saksalaiset itse vyöryttävät vastuun tästä viimeistenkin voimien uhraamisesta yksin Hitlerin niskoille. Sanoetaan, että tällä »Rundstedt-offensiivilla» oli vain sotamarsalkka v. Rundstedtin nimi, mutta ei hänen ajatustaan. Näin jälkikäteen on kuitenkin tunnustettava, että tämän hyökkäyksen perusajatus on strategisesti oikea. Liittoutuneet itse pelkäsivät tämänkaltaista koko myöhäissyksyn, sillä heidän tilanteensa oli huollon jälkeensä jäämisen takia varsin kriittinen ja jousta jännittämällä he koettivat työskennellä Reinille ennen talven tuloa.

Huoltokysymys oli juuri liittoutuneiden »Akhilleen kantapää». He olivat saaneet Antwerpenin sataman melko ehjänä ja raskain tappioin myös meritiien satamaan. Heidän huoltotilanteensa oli ratkaisevasti paranemassa, mutta heidän voimansa olivat vielä tarkoin sidottuina. Jos saksalaiset aikovat antaa tahtonsa vielä vaikuttaa, niin nyt juuri oli yhdestoista hetki. Iskun tavoite — Antwerpen — oli tässä vaiheessa ainakin tilapäisratkaisun avain. Siis strateginen kalkyyli on selvä. Mutta entiset virheet kostavat, voimat eivät riitä, valmistelut ovat puutteellisia. Loppuratkaisun tuovat ilmavoimat. Tähän asti on kaikki ollut vielä hyväksyttävää, mutta hyökkäyksen ehtymisestä olisi pitänyt tehdä välitön johtopäätös ja vetää voimat viipymättä takaisin. Tällöin ei oltaisi vielä paljoa menetetty. Päinvastoin olisi hyökkäyksen vaikutus viholliselta hetkeksi temmatun aloitteen takia päässyt tuntumaan sivustoilla, missä sekä Montgomeryn että Pattonin hyökkäyssuunnitelmat olivat menneet sekaisin. Mutta Hitler ei alistu tapah-

tuneeseen, suurin osa hyökkäysvoimia kulutetaan nyt tarkoituksettomassa torjuntataistelussa hyökkäyskiilan maastossa. Viimeiset strategiset reservit uhrattiin taistelun siinä vaiheessa.

Kun liittoutuneet sitten kevään tullessa murtavat Reinin puolustuslinjan, on jatko täyttä takaa-ajoa. Strategisesti se on yhtä mielenkiinnontonta kuin saksalaisten takaa-ajo Ranskassa kesäkuussa 1940. Erona on vain se, että marsalkka Pétain tunsi vastuunsa kansansa tulevaisuudesta, mutta vastaavanlaista vastuuta ei Hitler tuntenut.

C. Saksalaisten meri- ja ilmasodankäynti

I. Meristrategia

Edellisessä olen paikoin kosketellut jo saksalaisten asennetta merellä. Suppean kokonaiskuvan antamiseksi on kuitenkin paikallaan tarkkailla tätä yhtenäisenä.

Lähtökohtana on todettava ensinnäkin, että Saksa ei missään suhteessa ollut valmistautunut merisotaan. Sanotaan Hitlerin lupanneen suuramiraali Raederille, että sotaa ei tule ennen kuin 1944 tai 1945, jolloin saksalaiset merivarustelut on ennätetty saattaa tarpeen edellyttämään kuntoon. Näin ollen sota ja nimenomaan Englannin mukaantulo siihen yllätti saksalaisten merisotilaallisen johdon. Ei edes sukellusveneeseen voima ollut sellainen, että tehokas sukellusvenesarto olisi ollut mahdollinen. Teoriassa aloitettiin rajoittamaton sukellusvenesota, mutta käytännössä tämän aloittaminen oli sittenkin tipottaista. Noin puolella sadalla sukellusveneellä ei voida käydä tehokasta sotaa maailman merivaltaa vastaan. Tämä pakotti kuitenkin Englannin hajottamaan voimiaan saattuepalvelukseen, mutta Saksa oli merellä niin heikko, että se ei tästä vastustajan voimien hajotuksesta voinut sanottavasti hyötyä.

Sukellusvenesodan tavoite — vastustajan näлкиinnyttäminen — oli sinänsä selvä ja meristrategisesti nähdäkseni oikea. On syytetty Saksan johtoa siitä, että tässä voimat hajotettiin, mutta toisaalta maalin ollessa niin, sanoisinko, abstraktinen kuin maailman meriä purjehtiva kauppalaivasto, on vaikea sanoa, miten sitä

vastaan voisi keskitetymmin toimia, kun vastatoimenpiteensä tällöin myös keskittävä vihollinen on ylivoimainen. Keskityksen puute on mielestäni siinä, että aseessa itsessään aikaansaatujen uudistusten käytäntöönottoa ei keskitetty. Saksa ei käynyt merisotaansa pitkällä tähtäimellä, vaan hätäili pikkupiirteisesti, sillä mannervaltana se ei ilmeisesti käsittänyt merisodan kokonaisuutta eikä ratkaisevaa merkitystä.

Sukellusvenesodan tulokset olivat kuitenkin sodan alkupuolella varsin merkittäviä. Ne saattoivat vastustajan huoltotilanteen ajoittain varsin kireäksi ja pakottivat sen defensiiviin sekä viivyttivät sen valmisteluita. Vasta sitten, kun Saksa oli menettänyt »taistelun Atlantista», liittoutuneet saattoivat vapaan omatahtoisesti hoitaa myös aloitteelliset kuljetuksensa.

Norjan valtauksen yhteydessä Saksa menetti — kuten jo on mainittu — melkoisen osan pintalaivastoaan. Osaksi tämän takia laivaston osuus oli merkityksetön lännen hyökkäyksessä kuukautta myöhemmin. Tällöin sitä ei tosin ehdottomasti tarvittukaan, mutta mainittu menetys tuli kokonaisuutena esiin kahta kuukautta myöhemmin, kun oli edessä suunnitelma Kanaalin ylittämistä. Ylityssuunnitelmissa laivastonjohto puolsi mahdollisimman kapeaa rintamaa, jotta käytettävissä oleva voima voitaisiin tehokkaasti keskittää ja saada myös keskitetyn ilmasuojan alaiseksi. Vastassa oli maavoimien johto, joka puolsi leveää ylitysrintamaa vihollisen vastavaikutuksen hajottamiseksi. Kun tosi oli edessä, tajuttiin merenherruuden merkitys. Kun ilmavoimienkin johdon oli lopulta tunnustettava, ettei se saa taistelluksi itselleen alueellista ilmanherruutta, oli asia loppuunkäsitelty. Ensimmäisessä maailmansodassa Saksalla oli laivasto, mutta ei riittävää tukialuetta. Tällä kerralla Saksalla oli mainio tukialue nimenomaan sodassa Englantia vastaan — mutta ei laivastoa.

Laivaston rakentamiseen tarvitaan aikaa ja teollisuuskapasiteettia. Saksa käänsi aseensa Venäjälle. Tässä »puhtaassa maasodassa» on kaikesta huolimatta myös meristrateginen mielenkiintonsa. Alkuvetäytymisessään Neuvostoliiton johto veti myös laivastonsa taaksepäin. Itämeren laivasto vetäytyi Leningradiin, minkä Saksan maavoimat ympäröivät. Jo yksistään punainen Itämeren laivasto olisi ollut riittävän suuri päämäärä voimien keskittämiseksi juuri Leningradin alueen valtaukseseen. Mutta siellä

jäätiin puolittichen. Kesken operaatiota voimia siirrettiin muualle. Leningrad sai aikaa puolustuksensa järjestelyille ja Saksan oli jatkuvasti sidottava merivoimiaan Itämeren alueelle. Tuntuu käsittämättömältä, että Saksan ylin johto kiinnitti niin vähän huomiota punaiseen Itämeren laivastoon. Ehkä se ajatteli Neuvostoliiton merivoimien suhteen yhtä yliolkaisesti kuin runsasta vuotta aikaisemmin Englannin maavoimien suhteen. Tällä kertalla on vielä huomattava se hyöty, mikä Saksalle olisi voinut olla saaliistaan, Leningradin telakoista ja suorasta meritiestä Leningradiin ja sitä tietä Neuvostoliiton liikenneverkkoon. Voidaan sanoa, että saksalaiset eivät saaneet Leningradia. Se on totta. Mutta he eivät sitä todella keskitetyin voimin yrittäneetkään, asia jätettiin kesken. Jos ajatellaan asiaa myös meristrategiselta ja meren hyväksikäytön kannalta, on kolmesta kohteesta Leningrad, Moskova ja Ukraina ensiksi mainittu asetettava vähintään toisten veroiseksi. Saksan sodan johto asetti sen huomattavasti toisten jälkeen.

Saksan meristrategiasta Välimerellä olen esittänyt käsitykseni jo Afrikan sodan yhteydessä. Tällä merellä on syytä muistaa, että Saksalla oli poliittiset vaikeutensa liittolaisensa Italian kanssa, joka oli »akselin johtava merivalta» siellä. Syytös kohdistuu aikaisemmin esitetyn lisäksi yhteistoiminnan puutteelliseen järjestykseen. Mikäli Saksa olisi ollut riittävän kiinnostunut merisodasta, olisi se suorittanut tätä koskevat valmistelut liittolaisensa kanssa ja asettanut nämä kyllin ajoissa yhteistoiminnan eräiksi ehdoiksi.

Sodan jatkuessa Saksan pintalaivastokin käytettiin kauppasotaan ja keskitettiin pääasiassa pohjoiselle meritielle. Sen saavutukset olivat kuitenkin melko vaatimattomia. Näiden johdosta annettu »Führer-käsky» oli jo lopettaa koko sen olemassaolon. Suuramiraali Dönitzin tultua merivoimien johtoon keskitettiin kaikki ponnistukset sukellusvenesotaan, mutta aikaisempi haparointi oli jo vienyt liikaa aikaa. Vastustajat olivat saneet vastatoimenpiteensä käyntiin ja oman maan teollisuuskapasiteetin rajoittuneisuus esti sukellusveneeseen riittävän vahvistamisen. Merisodassa oli valittu tietty suunta, mutta silloin — v. 1943 — Saksa oli jo hävinnyt sodan merellä.

2. Ilmastrategia

Ilmasotansa Saksa oli menettänyt jo aikaisemmin. Mutta käsiteltäköön tämäkin alusta. Saksan ilmavoimat olivat itsenäiset, mutta laadultaan ne olivat kuitenkin käytettävissä maasotatoimiin maavoimien kanssa yhdessä. Itsenäisyys johtui enemmän marsalkka Göringin henkilöstä kuin siitä, että kyseessä olisi ollut strategiseen ilmasotaan sopiva ase. Merisotaan Saksan lentoase ei soveltunut sen paremmin kaluston laadun kuin henkilöstön koulutuksenkaan takia. Tämä seikka on todettava edellä olevan meristrategisen katsauksen täydennyksenä, seikka, joka olennaisesti myös heikensi Saksan merisodankäyntiä.

Maasotatoimiin Puolassa, Ranskassa ja Balkanilla Göringin ilmavoimat osallistuivat hyvin merkittävästi. Niiden suorastaan ratkaisevaa laatua oleva vaikutus on tunnustettava. Ilmastrategista näiden toiminnassa on se, että ne onnistuivat saavuttamaan täyden ilmanherruuden ja myös pitämään sen. Norjan retken yhteydessä ilmavoimien toiminta myös merellä oli merkittävä, vaikka se olikin niille vieras. Toimintaa luonnehti rajuus ja suora pyrkimys taisteluun.

»Taistelussa Englannista» ilmavoimat joutuivat todella itsenäisen tehtävän eteen. Tässäkin tehtävässä oli päämäärä aluksi suoran saksalaisen doktriinin mukainen, isku vastustajan taisteluvoimaan ja tavoitteena näin ilmanherruus suunnitellulla invaasio-alueella.

Voidaan siis sanoa, että ilmavoimien käyttö tässä vaiheessa oli tarkoituksenmukaista ja keskitettyä. Mutta voimien laatu ja määrä eivät olleet sopusoinnussa annetun tehtävän kanssa. Elokuussa ja syyskuun alussa suoritettu yhtämittäinen ilmaoffensiivi tuli kalliiksi osoittautumatta kyllin tehokkaaksi. Silloin voimat hajotettiin entisestään ja pommitukset ulotettiin laajemmalle Englantiin. Myös tavoite hajotettiin. Sinä olivat tähän saakka olleet Kaakkois-Englannin lentokentät ja osaksi satamat, siksi tulivat nyt myös teollisuuskeskukset. Strategisesti oikea ratkaisu olisi tässä vaiheessa ollut päinvastainen — suupalan pienentäminen, kun edellinen oli liian suuri. Tämä Englannin ilmataistelun toinen vaihe oli Saksalle niin kallis, että se pakotti siirtymään yötoimintaan. Maalit muuttuivat sitä mukaa yhä enemmän teollisuus-

voittoisiksi ja väestöön kohdistuviksi. Paikoin tämä toiminta oli keskitettyä, mutta saksalaisilta puuttui riittävän määrätietoinen sitkeys. Asia jätettiin nytkin kesken, mutta voimat loppuivat myös kesken. Toimintaa jatkettiin kuitenkin, pian vain »arvovaltatoimintana», mikä sotilaallisesti vahingollisena hajotti ja kulutti voimia.

Venäjän retken aikana Saksan osin Englannissa kiinni olevat tai kuluneet ilmavoimat eivät saaneet enää samaa otetta kuin aikaisemmissa maaoperaatioissa, vaikka niiden käyttöperiaatteet olivatkin samat ja sotilaallisesti arvostellen asialliset kuten aikaisemminkin maasotaretkillä. Syynä tähän oli alueen laajuus, joka esti tehokkaan keskityksen.

Pian Saksan ilmavoimat saivat kokonaan uuden tehtävän. Saksa pakotettiin ilmasodassa defensiiviin. Sen oli vedettävä maavoimiaan suojaavat ilmavoimansa kotialueen suojaksi jo vuoden 1942 lopussa. Lentokonevalmistuksessakin painopiste siirtyi pommikoneista hävittäjiin, ja lopulta Saksan kaikki ilmasotaponnistukset kohdistuivat kotialueen suojeluun, siis ilmasodan puhtaaseen defensiiviin, missä Luftwaffe kului loppuun yhä paisuvaa yli-voimaa vastaan taistellessaan.

D. Totaalisen ja strategisen johdon keskinäinen suhde

Saksalaiset sotavankikenraalit ovat varoittaneet sotahistorioitsijoita siitä, että heidän allekirjoittamiaan käskyjä ei saa tulkita heidän kirjoittamikseen, sillä ne on annettu »Führer-käskyjen» mukaan toimivapautta vailla ollen. Samat kertojat ovat myös toistuvasti osoittaneet eron omien sotilaankäsitystensä ja »böömiläisen korpraalistrategian» välillä. Tässä on varmasti hyvin paljon perää, ja jo edellä olen useassa kohden viitannut Hitlerin henkilökohtaiseen, varsin haitalliseen vaikutukseen sotatoimien suunnittelussa ja — mikä kaikkein tuomittavinta — niiden suorittamisessa.

Käsitykseni edellä mainitusta suhteesta on seuraava. Sodan alkuvaiheessa Hitler henkilökohtaisesti osallistui varsin merkittävästi strategiseen suunnitteluun ja sitten antoi suorituksessa rintamakomentajien toimia melko vapaasti, mutta näitä komentajia ei ollut poliittisen johdon taholla riittävästi informoitu. Jo Rans-

kan retken aikana Hitler sotkeutui ajoittain myös suoritukseen, samoin Venäjän retken alkuvaiheessa. Mutta sitten sotamarsalkka v. Brauchitsch'in anottua ja saatua eron Hitlerin ja hänen välisensä strategisten mielipide-eroavuuksien takia Moskovan taistelun aikana v. 1941 Hitlerin väliintulo suoriin rintamakomentajien ratkaistaviin asioihin muodostui tavanomaiseksi ja lopulta jatkuvaksi. Samassa yhteydessä maavoimien johto määrättiin johtamaan *vain* itärintamalla olevia maavoimia ja näin sen yleisesikunta menetti näkemyksensä sodan kokonaisuudesta, mikä seikka vaikutti sen esityksiin OKW:lle. Sotilaallisen tilanteen kiristyttyä Hitler kiristi otettaan, ja näin tilanne muodostui niin nurinkuriseksi, että erimielisyyttä strategisissa kysymyksissä pidettiin erimielisyytenä poliittisissa — myös sisäpoliittisissa — kysymyksissä, jopa kapinahenkenä. Kapinahengellä olikin hyvä edustus saksalaisessa kenraalikunnassa, mutta sen vaikutteet tulivat toista tietä.

Ei voida kuitenkaan olettaa, että Hitler yksin henkilökohtaisesti olisi tehnyt kaikki ratkaisut. Hänellä oli joka tapauksessa oma esikuntansa. Vai olivatko Keitel ja Jodl tahdottomia kirjureita? Lisäksi Hitler ainakin neuvotteli muutamien — etupäässä kai »uskottujen» — rintamakomentajien kanssa. Perusvirheenä on pidettävä sitä, että Hitlerin esikunta oli luonnottoman kaukana sotatoimialueista ja näin ollen siellä vallitsevat tilanteet olivat sille täysin vieraat. Kun se ei lisäksi ennättänyt ratkaista asioita, joutuivat ne odottamaan ja tilanne oli jo usein sen takia menetetty. Ehkäpä OKW:n ratkaisu olisi ollut toisinaan toisenlainen, jos se olisi tehty todellisesta tilanteesta ja olosuhteista selvillä ollen.

On omituista, että traditioita omaavan sotilasvallan kenraalikunta alistui jatkuvasti tällaiseen luonnottomaan asiointilaan. Tämä kenraalikunta saa syyttää osin itseään epäitsenäisyydestään, henkisen rohkeutensa puutteesta ja pikkusieluisuudestaan. Lisäksi tämä kenraalikunta oli kokoonpantu vanhan kaartin ja uuden suunnan miehistä, mihin joukkoon oli onnistunut pääsemään myös poliittisia kiipijöitä. Aina löytyi halukkaita erotettujen ja eronneiden tilalle.

Vaikka sanottaisiinkin, ettei toisessa maailmansodassa ollut saksalaista strategiaa, vaan sille on annettava nimitys »böömiläinen korpraalistrategia», on tämän strategian soveltaminen ollut kuitenkin saksalaista hyvine ja huonoine puolineen.

III. Venäläinen strategia

A. Kansalliset erikoispiirteet

Venäläisen strategian tarkastelulle on käytettävissä oleva lähde-materiaali vielä perin suppea ja ylimalkainen. Sen takia sen kuvaamisessa onkin turvaututtava ehkäpä luvattoman suuressa määrin ajattelutyöhön tapahtumien kokonaisuuden perusteella.

Lähtökohtana tälle tarkastelulle on historiallisten ja maantieteellisten tosiasiaien lyhyt yleiskatsaus paikallaan. Neuvostoliiton maanosasuuruusluokkaa oleva alueellinen kokonaisuus on sikäli länsi-eurooppalaisesta eroava, että alue on niin yhtenäinen, ettei sen eri osien sotilaallinen merkitys ole Euroopan puolella suurestikaan toisistaan eroava. Osamenetys — suurikaan — ei vakavasti vaurioita vielä kokonaisuutta. Sotilaallisesti merkittävät alueet ovat etäällä toisistaan, joten liikkumatilaa näidenkin välillä on runsaasti. Laajan maan liikenneverkosto on suhteellisen harva länsi-eurooppalaisen mittapuun mukaan, joten sotilaallisesti »tehotonta» aluetta, josta mahdolliselle valtaajalle on enemmän rasi-tusta kuin hyötyä, on verrattain runsaasti. Tämä pitää paikkansa juuri konearmeijaa ajatellen. Neuvostoliiton johto tunsii alueensa arvon ja poliittisesti se pyrki myös tätä aluetta laajentamaan.

Historiansa aikana Venäjä on joutunut käymään sotia olemassaolonsa puolesta ja näissä sen alue on ollut sen paras liittolainen. Nämä kansalliset sodat, varsinkin Napoleonin Venäjän retki olivat olleet huolellisen tutkimisen kohteina voimistuvassa rauhan ajan puna-armeijassa. Merkittävät valtaussotansa Venäjä on käynyt liittokunnan jäsenenä, joten se on offensiivisen toimintansa voinut perustaa ylivoiman vapaaseen hyväksikäyttöön. Kansan suurin rikkaus on sen väestö, mistä ei Venäjällä ole ollut puutetta.

Kun nuori neuvostovalta joutui heikkona taistelemaan syntymänsä ja olemassaolonsa puolesta Leninin johdolla, se turvautui itäisiin osiinsa. Jotain oli uhrattava, että jotain saataisiin varmasti pysymään. Näin Vetsetis sai väistyä ja Kamenjew tuli tilalle, kun kesällä 1919 uudella valtiolla oli suurin kriisinsä. Vaikka Ukrainan uhalla Uralin alue varmistettiin ja voimat keskitettiin ensin Koltshakia, sitten vasta Denikiniä vastaan. Sama paino-

pisteen siirtyminen itään ilmenee pääkaupungin valinnassa, vaikka »Punaisella Pietarilla» oli jo perinteitä. Valtakunta halusi rakentaa itseään ja voimistua heikkoudestaan etäisyyden turvassa idässä, länsialueet olivat viivytyks- ja puolustusalueita. Tämän alueen tuli olla syvä.

Strategisen doktriinin suhteen on vain todettava, että Neuvostoliiton johtajat ovat vapaita ennakkokäsityksistä. He ovat reaali-poliitikkoja myös sotilaallisissa asioissa. Maan jälleenrakentaminen oli vielä kesken, puna-armeijan koulutus samoin, korkein sotilasjohto oli käytännössä tottumatonta. Sotilaallisen opetuksensa tämä johto oli saanut osaksi Saksassa, missä mm. marsalkka Shukov oli ollut kenraalieversti v. Seecktin oppilaana. Koulutus oli hyökkäyksellistä, mutta strategista yleissuunnitelmaa pitäisin reaali-tilanteihin nojautuvan puolustuksellisenä.

Realismiin kuuluu myös valmius luopua jostain tiukan tullen. Tällainen luovutus on suhteessa luovuttajaan. Mökin muori luovuttaa kanansa siinä kun talollinen hevonsensa, kartanonherra torpan tai ruhtinas pitäjän. Tämän mittapuun mukaan Neuvostoliiton luovuttamismahdollisuus on hyvin suuri. Sillä on varaa paljoo, eikä vielääkään ole kalleinta menetetty.

B. Strateginen alkutilanne

Sodan syttyessä Euroopassa oli Neuvostoliiton rakennustyö kesken. Tämä pitää paikkansa niin sotilaallisesti kuin taloudellisestikin. Turvatakseen itselleen mahdollisuuden kiihdyttäen kehittää valmiuttaan Neuvostoliitto ryhtyi poliittiseen alueoffensiiviin, missä se edullisten suhdanteiden vallitessa saavutti huomattavan menestyksen, mutta varoi huolellisesti kiristämästä tilannetta. Tämä seikka ilmenee jo sen perääntymisessä Puolassa demarkaatio-linja-kiistassa. Oli saatava puolustuksellista alueen syvyyttä Stalin-linjan eteen.

Stalin-linja on yhtä tulkinnanvarainen kuin monet muutkin »linjat», joko »maailman vahvin» tai »mielikuvituksen tuote» siitä riippuen, kuka puhuu. Totuus on tässäkin tapauksessa näitten lausuntojen välillä. Stalin-linja syntyi heti kansalais- ja interventiosotien päätyttyä. Sen tarkoituksena oli suojella maalle sen

kipeästi tarvitsema rauha ja siksi se suunniteltiin aika itään, mistä löytyi melko yhtenäinen maastollisesti edullinen linja Suomenlahdesta Mustaan mereen. Se kulki Peipusjärvestä etelään Wäinäjoen soisille latvoille, edelleen Vitebskin ja Mohilevin kautta soisia vedenjakajan alueita pitkin Dnjeprille, mistä erosi Kiovan länsipuolitse lounaaseen jatkuvana Dnjestrille ja sitä pitkin mereen. Pripjetin suuri suoalue tämän länsipuolella pakottaisi mahdollisen hyökkääjän jakamaan voimansa kahtia. Tällä linjalla teiden suunnat linnoitettiin 1920-luvulla paikoin hyvinkin syvää puolustusta ajatellen, paikoin puolustusasemilta puuttui jopa taktillinenkin syvyys. Suursodan puhjetessa puolustuslaitteet olivat jo osin vanhentuneita, mutta linjan lujuus ei ollutkaan varsinaisesti niissä, vaan joukkojen liikkeitä helpottavassa tieverkossa, joka oli juuri siinä mielessä ja sotilaallisten näkökohtien mukaan rakennettu tämän alueen idän puolelle. Tällä alueella oli tosiasiallisesti varauduttu taistelemaan ja sen alueen paikallisen väestön muodostivat entiset puna-armeijalaiset.

Stalin-linja oli Neuvostoliiton strateginen puolustuslinja, ja voimien ryhmitys oli aluksi sen mukainen. Sodan pitkittyessä ja varsinkin Saksan aggressiivisuuden takia Balkanilla Neuvostoliitto vahvensi huomattavasti Stalin-linjan länsipuolella olevaa varmistustaan (Baltia ml.) ilmeisesti tarkoituksella käydä mahdollista viivytystaisteluaan alkuperäissuunnitelmaansa aktiivisemmin ja sitkeämmin. Loivathan aluevaltaukselle tälle lisäedellytyksiä. Kesästä 1940 kesään 1941 valmiusryhmitys tuli näin alkuperäistä »etupainoisemmaksi», mutta perusolemukseltaan se oli vielä puolustuksellinen samoin kuin Neuvostoliiton strateginen yleissuunnitelmanakin. 5-vuotissuunnitelmien toteuttaminen oli yhä kesken.

C. Neuvostostrategia sodassa

I. Sodan yleisjako

Neuvostoliiton sodankäynnissä on erotettavissa — kuten amerikkalaisten Tyynen meren sodassakin — neljä eri vaihetta. Nimitän näitä samoilla nimillä ja jaan neuvostostrategian soveltamisen seuraaviin vaiheisiin:

- defensiivinen vaihe sodan alusta Tihvinä-, Rostov-, Moskova-vastahyökkäyksiin (22. 6.—27. II. 41),
- offensiivisen defensiivin vaihe edellisestä Stalingradin hyökkäyksen alkuun (28. II. 41—18. II. 42),
- defensiivisen offensiivin vaihe edellisestä Kurskin vastahyökkäyksen alkuun (19. II. 42—II. 7. 43),
- offensiivinen vaihe edellisestä sodan loppuun.

2. Defensiivinen vaihe

Saksa yllätti Neuvostoliiton joukot hyökkäyksellään, ja nämä alkoivat vetäytyä puolustuksensa takarajalle — Stalin-linjalle. Suunnitelma ei edellyttänyt kuitenkaan passiivista vetäytymistä, vaan jatkuvaa paikallista aktiivisuutta, iskuja vastustajan kiilojen sivuihin ja sitkeääkin puolustusta taktillisesti edullisissa maastonkohdissa. Tämä oli tarpeen, paitsi vihollisen kuluttamiseksi, myös ajan voittamiseksi, sillä vasta nyt julistettiin yleinen liikekannallepano, ja voimien keskittäminen Stalin-linjalle tulisi viemään Venäjällä aikaa. Suunnitelmiin liittyi myös laaja alueenhävitys.

Tässä venäläiset eivät kuitenkaan onnistuneet. Saksalaisen johdon etevämyydyys voitti suurten yhtymien johtamiseen totuttoman venäläisen johdon manööveromistaidon. Saksalaisten iskun rajuus sekoitti venäläisten laskelmat. Paitsi sitä, että viivytys Puolan alueella epäonnistui, saksalaiset saivat aikaan kaksoistuhoamistaistelun. He saavuttivat Stalin-linjan varmaankin odotettua aikaisemmin, jo kahden viikon kuluttua hyökkäyksen alkamisesta. Tämä asetti venäläisen johdon uuden strategisen tilanteen eteen. Perusajatus säilytettiin, mutta nyt oli takarajaa siirrettävä aimo askel taaksepäin. Se siirrettiin sinne asti, minne yleensä oli varaa mennä, ennen kuin mitään elintärkeää on annettava. Uuden takarajan kiinnepilarit olivat Leningrad, Moskova ja Rostov. Puolustus täällä oli valmistelematon, minkä takia viivytyksen oli uhraustenkin hinnalla oltava lujempi.

Pohjoisessa, missä oltiin vaarassa joutua erillistaisteluun, vedettiin voimat nopeammin taaksepäin, jotta ne saataisiin mahdollisimman ehjinä Leningradin puolustusvyöhykkeeseen. Samalla sitkistettiin taistelua itse Stalin-linjalla murtoaukon pitämiseksi mah-

dollisimman kapeana täten välillisesti estämällä saksalaisten eteneminen Smolenskista itään. Pohjoisesta eivät saksalaiset ole suuria vankimääriä ilmoittaneetkaan, siis vetäytyminen on suurin piirtein onnistunut. Ennenaikainen ratkaisu Baltian rintamalla olisi voinutkin merkitä samalla Leningradin kohtaloa. Pohjoisessa suoritettuun vetäytymiseen liittyi myös punaisen Itämeren laivaston vetäytyminen Leningradin suojaan. Voimat olivat koossa.

Smolenskin ja Wjazman puolivälissä Jelnjan alueella venäläisille onnistui 1—7. 9. jo ensimmäinen »kärjen katkaisukin», kun sanottuna aikana työnnettiin takaisin 25 km syvä ja 15 km leveä itään työntyvä vielä erillinen kiila. Ratkaisevaa oli kuitenkin taistelu Smolenskin alueelta etelään. Siellä vastus sitkistyi huomattavasti, ja tämän sitkistymisen tarkoitus oli kahdenlainen. Ensiksikin oli rintamaa »laahauttamalla» välillisesti suojattava välillä jo avoinna ollut Moskovan suuntaa. Siis laajassa mielessä eri rintamien strategista yhteistoimintaa. Toisena tarkoituksena oli varata Budjennyin eteläiselle armeijaryhmälle aikaa Dnjestrin taakse vetäytymiseen. Tilanteen yhä kiristyessä oli edellisen vetäytymisen jälkeen vielä uhrattava yli puoli miljoonaa miestä, mutta päävoima saatiin kuitenkin seuraavan vesiesteen, Dnjeprin taakse. Nämä uhraukset johtivat uuteen kriisiin, mikä saatiin hätäisesti paikatuksi Donetsilla.

Etelässä annetut uhraukset ovat kuitenkin tehneet tehtävänsä. Saksan voimat ovat olleet sinne sidottuina vastarinnan sitkeyden takia ja aukko Moskovan suuntaan on saatu paikatuksi. Venäläisillä ei ole kuitenkaan vielä minkäänlaista mahdollisuutta merkittävään paikalliseenkaan aloitteeseen. Heidän on vaan sitkistettävä puolustustaan siellä, missä saksalaiset kulloinkin pahimmin painavat, sillä uusi takaraja on jo joka puolella uhkaavan lähellä.

Saksalaisten seuraava hyökkäys Moskovan suuntaan osoittaa tätä sitkistymistä, sillä Brjanskin—Wjazman kaksoistaistelussa uhraataan jälleen yli puoli miljoonaa miestä. Joko tie Moskovaan on auki? Näin saksalaiset luulevat, kun hyökkäyksen seuraavassa vaiheessa saadut vangit ovat siviilipukuisia ja sanovat olleensa riveissä vasta jonkun päivän ja tulleensa suoraan tehtaista rintamalle. »Tässä ovat viimeiset Venäjän voimat», laskevat saksalaiset, mutta Venäjän strategit laskevat toisin. He ovat tarvin-

neet vielä aikaa keskityksiään varten, he ovat heittäneet mm. 4 moskovaalaista kommunistidivisioonaa suoraan taisteluun — ja kuolemaan. He ovat kaiken varalta valmistantuneet jopa kaupungin jättämiseenkin, mutta mikä tärkeintä — he ovat keskittäneet voimiaan vastatoimenpiteitään varten.

Siviilipukuisten nostokkaiden kaatuessa, naisten ja lasten kaivaessa ps.kaivantoja ihan tulilinjoiilla on valiojoukkoja ryhmitetty. Ryhmitys on valmis, ja 6. 12. alkaa marsalkka Shukovin johtama 100 divisioonan hyökkäys. On siirrytty toiseen vaiheeseen.

Venäläinen strategia, esitetyn defensiivisen vaiheen aikana, oli kovaa ja häikäilemätöntä, ennen kaikkea omia voimia kohtaan. Operatiivisia virheitä sen aikana on varmaan tehty, mutta siinä on pelattu realistisesti suurilla panoksilla ja taistelun kokonaisajatus, vetäytyminen äärimmäiselle takarajalle, on nähdäkseni selvä. Tämä vaihe maksoi Neuvostoliitolle tavattoman paljon, mutta taistelun jatkamisen mahdollisuus oli jäljellä, kokemuksia oli saatu ja saksalaisten yllätys oli valunut hiekkaan. Heidän aseensa kärki oli tylsynyt.

3. Offensiivisen defensiivin vaihe

Offensiivisen defensiivin vaihe alkoi reunoilla muutamaa päivää aikaisemmin kuin keskustassa. Marraskuun lopulla saksalaiset olivat sivuuttaneet takarajan sekä Leningradin että Rostovin suunnissa. Vielä saman kuun puolella alkoivat myös vastahyökkäykset molennuilla alueilla. Tihvinän ja Rostovin takaisinvaltauksat edelsivät Moskovan suurtaistelua. Tihvinän ja Rostovin suunnissa tyydyttiin — varmaan voimien rajoittuneisuuden takia — vaatimattomampiin tavoitteisiin. Siellä täytyi vain haava ommella umpeen, mutta Moskovan suunnalla se oli myös hoidettava ja suojattava riittävällä kääreellä.

Moskovan vastahyökkäys, mikä kuvastaa jo eräässä mielessä venäläistä doktriinia, suurien massojen keskitystä, jatkuu oikeana yleishyökkäyksenä. Lasken sen kuuluvan kuitenkin strategiseen defensiiviin, sillä sen tavoite oli defensiivinen, Moskovan alueen ja koko takarajan suojaaminen sopivalla etumaastolla, siis jälleen aluetta. Venäläinen strategia työskenteli pitkällä tähtäimellä. On

sanottu, että Saksan armeija oli niin kurjassa kunnossa, että venäläisten taitamattomuus pelasti sen tuhoutumasta. Vastahyökkäyksissään venäläiset saivat parikin pahaa murtoa, nimittäin Harkovin ja Veliki-Lukin alueilla, mutta näiden välitöntä hyväksikäyttöä ei ole havaittavissa.

Tämä saattaa kyllä johtua paikallisen johdon saamattomuudesta ja taitamattomuudesta, mutta se sopii myös venäläisten kokonaissuunnitelmaan. He olivat nimittäin kärsineet raskaita tappioita ja tarvitsivat niiden korvaamiseen ja jo perustuksiltaan liikahdelleen puna-armeijan järjestelyyn aikaa. Joukot oli saatava varustetuiksi ja koulutetuiksi, johto järjestetyksi ja sotatalous toimintaan. Venäläiset tunsivat alueensa laajuuden, he eivät voineet keskeneräisin valmisteluin tehdä samaa virhettä kuin saksalaiset juuri olivat tehneet eivätkä halunneet pakottaa saksalaisia siihen, mihin nämä eivät itse ymmärtäneet mennä. Partisaanitoiminta alkoi myös sitoa vihollista. Talvella 1941—42 ei ollut vielä aika yrittää ratkaisua. Riitti, kun varmistettiin alue, minkä takana valmistelut suoritettiin.

Puna-armeija ei ollut vielä kevään tullessakaan valmiina ratkaisuun. Oli yhä vielä voitettava aikaa ja alistuttava siihen, että hyökkääjällä oli aloite. Aikavoittoa yritettiin saavuttaa kuitenkin myös omin aloittein. Näistä on mainittava marsalkka Timoshenkon tosin epäonnistunut hyökkäys Harkovin luona 13—18. 5. 42 ja maihinnousu Krimille. Samaan — nyt jo hyvin sitkeään — ajan voittamiseen katson kuuluvan vielä Sevastopolin puolustamisen, mikä maksoi paljon, mutta vei saksalaisten suurhyökkäyksen kuitenkin jo heinäkuun puolelle. Saksalaiset ilmeisesti pitivät välttämättömänä selvittää Mustanmeren suunnan, ennen kuin olisivat vapaita suuntaamaan iskunsa Kaukasukselle. Näin ajatellen Sevastopolin aikoinaan jopa tarkoituksettoman suuria uhrauksia vaatinut puolustus voidaan liittää Neuvostoliiton johdon strategiaan yleissuunnitelmaan.

Saksalaisten yleishyökkäys alkaa vihdoin, nyt vain 400 km:n kaistalla. Venäläisten vastus on aluksi luja, mutta rintaman murruttua puolustuksella on nähdäkseni eri alueilla erilainen leima. Donin mutkan pohjoispuolella se on sitkeää ja aktiivista. Rintamaa laahautetaan samaan tapaan kuin Smolenskin eteläpuolella edellisenä syksynä, ja näin saksalainen vyöry kuin huomaamatta

ohjataan sinne, missä on tilaa ja aukkoa samalla kavennetaan alkuperäisestä 400 km:stä. Donin mutkan eteläpuolella on puolustus joen ylityksen jälkeen hyvin peräänantavaista. Siellä on vielä paljon tilaa. Venäläisten sitkistyvä puolustus Stalingradin suunnassa ja saksalaisten halu painaa lyhintä tietä Kaukasukselle hajottavat saksalaisten voimat alueen äärireunoille. Stalingradin suunta alkaa pian näytellä merkittävämpää osaa, jo sen sotilasmaantieteellisen sijainnin, mutta myös poliittisluontoisen arvovaltamerkityksen takia.

Kun lopulta Stalin antaa Stalingradin puolustajille käskyn joko voittaa tai kaatua, on se merkinä siitä, että tällä suunnalla on takaraja saavutettu. Molemmat puolet ponnistelevat. Magneetin tavoin kohde ja vastakkaiset voimat vetävät tänne joukkoja. Kysymyksenä on saada tai menettää hyvin suppealla alueella. Puolustajan tappiot ovat suuret, mutta niitä ei lasketa, laskelmat ovat pitemmällä.

Tilanne Stalingradissa on venäläisten kannalta mielestäni tavallaan sukua tilanteelle Moskovon edustalla 11 kuukautta aikaisemmin. Tosin toiminta ei Moskovassa ollut yhtä harkittua eikä etukäteen laskettua, vaan siinä olivat jopa säätökijät osaksi vaikuttamassa. Tämä antoi kuitenkin hyvän viitteen. Puolustajat vuotavat kuiviin, tappiot ovat suunnattomia, mutta tämän miltei jo menehtyvän puolustuksen takana keskitetään. Siellä kootaan metsäisen maaston suojassa ja edullista rautatieverkostoa hyväksikäyttäen jo kesästä alkaen valtavaa massaa, kuten Moskovankin takana oli osaksi liikenneyhteyssyistä tehty. Massa on koottu ja järjestetty. 19. 11. 42 alkaa sen vastustamattoman keskitetty isku, siis noin 2 kuukauden kuluttua siitä, kun taistelu itse kaupungista oli alkanut. Tänä aikana ei saksalaista painostusta ollut esiintynyt muualla. Venäläiset voimat eivät siis olleet olleet muualla sidottuja. Valmistelut, järjestelyt ja keskitykset olivat vieneet aikaa. Tätä aikavoittoa varten oli kaupungin puolustajien kestävä, maksoi mitä maksoi.

4. Defensiivisen offensiivin vaihe

Stalingradin hyökkäys laajenee yleishyökkäykseksi ja leviää melko laajalle alueelle. Nyt tällä hyökkäyksellä on jo omaehtoisien

Maanpuolustuskorkeakoulu
Kurssikirjasto

hyökkäyksen leima todella hyökkäyksellisin tavoittein. Vuoden 1943 hyökkäyksessä on tavallaan kaksi painopistettä. Etelässä Kaukasuksen ja Orelin välillä on tavoitteena Saksan armeija, mitä puna-armeija ei melkoisesta lukumääräisestä ylivoimastaan huolimatta saavuta. Saksalainen rintamajohto on vielä taitavampaa. Onkin merkille pantavaa, että puna-armeijan ylijohdo on selväjärkinen, taitava ja suurpiirteinen. Se myös tietää mitä tahtoo. Alijohto on kestävä ja urhoollinen. Mutta keskijohdo vaikuttaa saamattomalta, sillä ei ole kylliksi henkistä joustavuutta vaihtelevien tilanteiden välittömään hyväksikäyttöön. Toisena painopisteenä toiminnassa on pohjoinen rintama, ja siellä on tavoitteena Leningradin lopullinen vapauttaminen, siis oman toimintavapauden aikaansaaminen tälläkin suunnalla. Venäläiset siis ensin varmistavat Moskovan suunnan, sitten taistelevat itselleen toimintavapauden etelässä ja viimeiseksi pohjoisessa. Asiat on siis otettu realistisesti tärkeysjärjestyksessä. Maaliskuussa 1943 on Wjazman suunnalla hyökkäys, jonka tarkoituksena on vielä varmistaa Moskovan suunta lopullisesti ja etualuetta laajentamalla varata mahdollisuus vapaampaan joukkojen liikkeluun tällä suunnalla.

Kun sotamarsalkka v. Manstein suorittaa vastahyökkäyksensä maaliskuussa, eivät venäläiset pyri kiristämään voimiaan liikaa. Realistisesti he antavat perään, Harkov menetetään vielä kerran 14. 3. ja Bjelgorod 18. 3. Ei arvovaltakysymyksiä, vaan peräänantavaisuutta silloin, kun ensimmäinen oma strateginen suur-offensiivi on ehtynyt. Tämän jälkeen on rintamilla hiljaisempaa ja venäläiset ryhmittävät voimansa puolustuksellisesti. Tämä ei merkitse kuitenkaan defensiiviin siirtymistä, vaan hyökkäysvalmistelujen suojaamista, mikä seikka ilmenee heinäkuussa Kurskin operaatioiden yhteydessä.

5. Offensiivinen vaihe

Saksalaisten Kurskin hyökkäyksen ehdyttyä venäläisten syvään, sitkeään ja aktiiviseen puolustukseen venäläiset aloittivat oman hyökkäyksensä. Tähän he olivat edellisen vaiheen lopulla huolellisesti valmistautuneet ja varanneet siihen todella strategista suuruusluokkaa olevat voimat. Venäläisellä sodanjohdolla oli Aso-

vanmeren ja Orelin välillä 400 divisioonaa saksalaisten 200 divisioonaa vastassa.

Sodan seuraava kulku on jatkuva sarja venäläisten hyökkäyksiä. Niiden luetteleminen ei liene mielenkiintoista, mutta esitän niistä erään sarjan osoituksena venäläiselle hyökkäysstrategialle ominaisesta ylivoiman hyväksikäytöstä ja eri operaatioiden tahdittamisesta strategiseksi kokonaisuudeksi.

Vuoden 1944 sotatoimensa venäläiset itse jakavat »10 kovaan iskuun» seuraavasti:

1. Tammikuussa Leningradin AR:n (Govorov) joukkojen hyökkäys Narvajoelle. Tähän liittyi 21. 1. alkanut hyökkäys etelämpänä Mga—Sinjavino alueella. Sen suoritti Volhovin AR (Meretshkov).
2. Tammi—helmikuun vaihteessa 1. ja 2. Ukrainan AR:n (Shukov ja Konjev) hyökkäys Kirovograd—Bjeloi—Tserkvin alueella, mihin hyökkäykseen maaliskuun puolella liittyi myös 3. ja 4. Ukrainan AR:n hyökkäys, joka johti 1. Ukrainan AR:n Karpaattien etumaastoon ja 2. Ukrainan AR:n Pruth-joelle.
3. 8. 4. alkoi 4. Ukrainan AR:n (Tolbuhin) hyökkäys Krimille, mihin rannikkoarmeija (Jeremenko) yhtyi Kertsh'in suunnalta (Sevastopol 9. 5.).
4. 9. 6. alkoi Leningradin AR:n (Govorov) hyökkäys Karjalan kannaksella, mihin liittyi Karjalan AR:n (Meretshkov) hyökkäys Aunuksen kannaksella.
5. Sodan alkamisen 3-vuotispäivänä alkoi 1., 2. ja 3. Valko-Venäjän AR:n (Rokosovski, Zaharov ja Tshernjakovski) sekä 1. Baltian AR:n (Bagramjan) yhteinen hyökkäys Orsha—Vitebsk—Mohilev alueella (Minsk 3. 7. ja Vilna 13. 7.).
6. 1. Ukrainan AR:n (Konjev) hyökkäys Länsi-Ukrainassa heinäkuun lopulla (Lwow 27. 7.).
7. 2. ja 3. Ukrainan AR (Malinovski ja Tolbuhin) elokuussa Balkanille (Bukarest 31. 8.).
8. 1., 2. ja 3. Baltian AR Baltian maihin syyskuussa (Tallinna 22. 9., Riiga 10. 10.).
9. 2. ja 4. Ukrainan AR lokakuussa Tiszan ja Tonavan välillä ja Karpaattien yli suuntana Buda-Pest.
10. Lokakuun loppupuoliskolla alkoi Lapissa hyökkäys, joka johti Kirkkoniemen valtaukseseen 25. 10.

Seuraavan vuoden puolella tahti jatkui samanlaisena vain entistäkin suuremmin keskityksin. Käyttäen hyväkseen entistä suurempaa toimintavapauttaan Neuvostoliiton johto käytti voimiaan entistä vapaammin ja antoi niille entistä suuremmat tavoitteet. Suurimmillaan oli strateginen keskitys Berliinin hyökkäyksessä, mikä on havainnollinen esimerkki usean armeijaryhmän yhteensovitusta iskusta. Mukana on 4 armeijaryhmää. Hyökkäys alkaa 12. 4. 45 reunoilta. 2 armeijaryhmää iskee Itä-Preussista Pommeriin ja yksi Schleesiasta. Pääisku marsalkka Shukovin johtamana alkaa 16. 4. suoraan keskeltä Berliiniin. Pohjoiset armeijaryhmät sitovat suunnallaan, kun taas keskimmäinen ja eteläisin etenevät saartaen Saksan pääkaupunkiin. Voimien keski-tyksen määrästä antaa kuvan 22 000 tykin ja kranaatinheittimen, 5 000 lentokoneen sekä 4 000 panssari- ja rynnäkötykkivaunun määrä, mikä oli marsalkka Shukovin käytössä tässä sodan loppuratkaisussa. 25. 4. marsalkka Konjevin ja marsalkka Shukovin voimat yhtyivät Potsdamin luoteispuolella, 30. 4. liehui punalippu Saksan valtiopäivätalon katolla ja 2. 5. Berliini antautui.

Suurpiirteisessä selvytyksessään offensiivisen kauden strategia on johdonmukaisen selvä

— armeijaryhmien keskeinen hyökkäyksen tahditus niin, että paikalliset murrot yhtyvät yleismurroiksi,

— hyökkäyskohdan siirtäminen koko rintaman laajuudella niin, että vastustajan reservit ovat aina liikkeellä ennättämättä kuitenkaan ajoissa paikalle,

— hyökkäyksen lähtövoiman antaminen ylijohdon tykistön suurkeskityksellä, joten alkumenestys on taattu,

— hyökkäyksen samanaikainen valmistelu toisaalla (kuljetukset), jotta se voidaan aloittaa heti kun tykistö vapautuu toisaalta,

— hyökkäyksen pysäyttäminen sen ehdyttyä, jotta joukot ovat vielä voimissaan aloittaakseen valmistelut seuraavaa hyppyä varten

Näiden periaatteiden mukaan voisi esittää kaavamaisesti »työvuorot» eri armeijaryhmien tai armeijaryhmäyhtymien alueilla seuraavasti:

— alueella A on hyökkäyksen voima ehtynyt, kaivaudutaan ja järjestäytytään jatkovalmisteluita varten,

— alueella B ollaan takaa-ajotaisteluissa,

- alueella C kaartinjoukot ja kaartinpanssarijoukot murtavat vihollisen puolustusjärjestelmää,
- alueella D ylijohdon tykistö jauhaa puolustajan rintamaa,
- alueella E kuljetusmuodostelmat tuovat ampumatarvikkeita, suoritetaan mittauksia odotettavan tykistön käyntiinpanoa varten ja muita valmisteluja.

Tämä on strategiaa, joka perustuu ylivoimaan ja toimintavapau-
teen, vaatii ylijohdolta järjestelytaitoa ja avarakatseisuutta, mutta keski- ja alijohdolta vain suoraa toimeenpanoa.

6. Partisaanit sodassa

3. 7. 41 Stalin suuressa radiopuheessaan käski muodostamaan partisaaniosastoja ja antoi näille yleisen taistelutehtävän. Tästä alkaa varmaan kylläkin jo etukäteen valmisteltu partisaanitoiminta, mikä sodan aikana saa niin suuret mittasuhteet, että sitä on käsiteltävä strategisessa katsauksessa, niin omituiselta kuin se saattaa ensi näkemältä tuntuakin. Partisaanisodan käsittely on mielestäni senkin takia paikallaan, että se omalla tavallaan kuvas-
taa venäläistä taisteluaajatusta sekä taistelun ehdottomuuden että alueen hyväksikäytön kannalta. Venäläisessä »portaittaisessa strati-
egiassa» — heidän oman nimityksensä mukaan — partisaanien panos muodostaa yhden taisteluportaan.

Rinnan partisaanitoiminnan kanssa ja siihen kuuluvana on todettava venäläiselle taistelutavalle ominainen mottien sitkeys. Paitsi sitä, että nämä motit tehokkaasti kuluttivat ja viivyttivät hyökkääjää ja »vuotivat» osaksi omiensa yhteyteen (näin varsinkin siellä, missä saartajina olivat metsiin tottumattomat saksalaiset), niistä saatiin varsinainen partisaanien armeija.

Partisaanien olemassaolo oli tavaton rasitus saksalaisille. Se toi jälleen esille sellaisen strategisen käsitteen kuin operaatiolinjojen merkityksen maasodassa. Tämän sodan varsinaisista tuloksista on mahdoton saada tarkkoja tietoja, mutta osoituksena siitä, minkä arvon venäläiset itse antavat tälle sodankäyntinsä muodolle, annan muutamia heidän ilmoittamiaan numerotietoja. Ukrainassa sissit tuhosivat vuoteen 1944 mennessä 175 000 saksalaista, 2 000 junaa ja 500 panssaria. Valko-Venäjällä he tuhosivat 18 kuukauden

aikana sodan alusta lukien 120 000 saksalaista (mm. 13 kenraalia) ja suistivat kiskoilta yli 1 000 junaa. »Rautatiekiskosodassa» puna-armeijan hyökkäyspäivinä räjäytettiin 47 000 ratakiskoa. Venäläisten tietojen mukaan olivat saksalaiset pakotettuja sitomaan selustansa suojeluun syksyllä 1942 seuraavat voimat: 144 poliisipataljoonaa, 27 poliisirykmenttiä, 10 SS-divisioonaa, 2 turvallisuusarmeijakuntaa, 72 erikoisosastoa, 15 kenttädivisioonaa ja 5 unkari-laista divisioonaa. Näiden lukujen ehdottomuuden asetan ilmoittajien vastuulle, mutta ne osoittavat kuitenkin, minkä arvon venäläiset antavat partisaanisodalle ja mitä suuruusluokkaa sitä koskevat luvut ovat. Partisaanien käyttö kuuluu venäläiseen strategiaan.

D. Venäläinen meri- ja ilmastrategia

Venäläisten meristrategia ei tule sodan kuluessa mainittavammin esiin, koska sota oli Neuvostoliitolle hyvin »mantereinen». Puna-laivaston käytössä on havaittavissa varsin selvästi sen yhden-suuntaisuus kunkin sodan vaiheen kokonaisstrategiassa. Itämerellä todetaan aluksi melko herkkä vetäytyminen kuten pohjoisella maarintamallakin, kun taas Mustalla merellä toiminta on vastavasti sitkeämpää. Kovan kriisin aikana joudutaan laivaston koulutettua henkilökuntaa käyttämään maasotatoimissa, mutta siitä huolimatta on havaittavissa melko tehokas merivoimien hyväksikäyttö maarintaman kummallakin sivustalla oman offensiivisen vaiheen aikana. Tällainen meren ja merivoimien käyttö on uutta vanhaan venäläiseen käytäntöön verrattuna, mikä seikka on omiaan täydentämään käsitystä neuvostojohdon realistisesta ja ennakkoluuloista vapaasta menettelytapojen valintatavasta sekä kokonaissuunnitelmien ulottuvuudesta.

Strategisia ilmavoimia sanan varsinaisessa merkityksessä ei Neuvostoliitolla ollut, vaikka sotaa edeltäneet tiedot raskaasta pommituslennostosta viittaavatkin toiseen suuntaan. Venäläinen ilma-sota onkin verrattain maavoimavoittoista. Ilmavoimien itsenäinen käyttö on sodan kokonaispanoksessa niin vähäinen, että katson voivani sen sivuuttaa. Yhteistoiminnassa maavoimien kanssa neuvostolentäjien panos sodassa on sitä vastoin erikseen mainittava.

E. Totaalisen ja strategisen johdon keskinäinen suhde

Neuvostoliitossa on voimassa keskitetty johto, kuten Saksassakin oli. Tämän totaalisen johdon välittömästä osuudesta strategisessa johtamisessa ei ole tietoa, mutta itse Stalinin ja hänen lähimpien sotilaallisten avustajiensa, ennen kaikkea marsalkka Shaposnikowin, osuus suunnitteluun ja sotatoimien yleiseen synkronisointiin on nähdäkseni hyvin merkittävä. Rintamien laajuuden takia ei ylimmän johdon osallistuminen strategiseen päivän sovellutukseen olisi ollut tehokasta. Pidänkin todennäköisenä, että eri rintamien komentajat ovat suoritusvaiheen aikana olleet verrattain itsenäisiä ja saaneet toimia paikallisen tarkoituksenmukaisuuden perusteella. Tämä kuvastuu mielestäni siinä, että joustavasti yhdistettiin kulloinkin esiintyvän tarpeen mukaan useitakin armeijaryhmiä saman johtajan alaisuuteen, joten painopistesuuntiin saatiin riittävän lähellä oleva yhtenäinen strateginen johto. Marsalkka Shukovin nimen esiintyminen eri puolilla sen mukaan, missä milloinkin oli ratkaisun avain, on hyvä esimerkki tällaisesta edessä olevasta ylijohdosta. Marsalkka Shukovilla oli useimmiten kuitenkin myös oma armeijaryhmä johdossaan.

Tällainen suurpiirteisyys sopii maailmanvallan sodankäyntiin. Keskeinen totaalinen johtaja johtaa sotaa kokonaisuutena. Hänen ovat yleiset suunnitelmat, mutta paikalliset rintamakomentajat soveltavat nämä käytäntöön edessä olevan tarpeen mukaan. Epäonnistuminen on merkinnyt paikallisen johtajan poistamista, mutta ylijohdo on jatkuva.

IV. Anglo-amerikkalainen strategia

A. Kansalliset erikoispiirteet

Kansalliset erikoispiirteet strategiselle ajattelulle ovat brittiläisen maailmanvallan — lähinnä Ison Britannian — ja USA:n johtavissa piireissä hieman erilaiset. Tämä koskee varsinkin sotaa Euroopassa. En näitä kuitenkaan erottele, koska tämä ero tulee myöhemmin itse tapahtumissa esiin. Länsivaltoja ajatellen olisi

syytä selvitellä myös ranskalaista ajattelua, mutta tämä vaikutti vain eräessä sodan vaiheessa, joten sivuutan sen.

Brittiläinen maailmanvalta ei ole valtio sinänsä, vaan joukko voimakeskuksia, jotka ovat etäällä toisistaan. Tämän maailmanvallan luomiseksi britit ovat joutuneet käymään useita sotia, joissa alueenomistus on ollut päämääränä. Emämaassaan britit ovat saaneet olla suhteellisen rauhassa meren takana, eivätkä ole joutuneet myöhemmän historiansa aikana käymään sotia kansallisen olemassaolonsa puolesta. Näin ajattelu on ohjautunut siihen, että sota on kannattavuuskysymys enemmän kuin kansallinen elinkysymys, siis poliittiset kalkylaatiot ovat ilman muuta määrittäviä.

Brittiläisen maailmanvallan voima on eri voimakeskusten yhteisvaikutuksessa, ja tämän edellytyksenä on näiden varma yhteys, so. meritie ja näiden solmukohtat, siis merenherruus, jonka edellytyksenä ovat laivasto ja tarkoituksenmukainen tukikohtaverkko. Tämä onkin vanhastaan ohjannut brittiläisen strategisen ajattelun meren ja tukikohtien strategiaan. Tämän lisäksi on huomattava, että liike- ja teollisuuskansa ajattelee sotaakin helposti liiketoimena — kun välitön olemassaolo ei ole kyseessä — ja teollisuudesta voimansa saava kansa hakee myös sotilaallisen voimansa teollisuudesta. Englannin alkuperäisen sodan päämäärän voitaneen — hieman pahansuovasti kylläkin — sanoa olleen »kaikkien kansojen vapaus käydä kauppaa Englannin kanssa ja häiritsevän kilpailun poistaminen». Sota teki päämäärän vähitellen ehdottomammaksi, mutta vain harvat sen alun alkaen sellaiseksi huomasivat.

B. Strategia Euroopassa ja Afrikassa

I. Alkuraikat isot länessä

Sodan alussa Englanti oli maasotaan täysin valmistautumaton. Lentoaseen kehittyminen oli osaksi poistanut Kanaalin merkityksen kotisaaren puolustuksessa. Englannilla oli asema mantereella liittolaisensa avulla. Ranskan rintama ei kuitenkaan ollut Englannille vielä v. 1939 eikä 1940:kään ratkaisurintama. Ratkaisun ajankohta ei vielä ollut esillä. Tätä kuvastaa 9. 9. 39 annettu

ilmoitus, että varaudutaan ainakin kolmen vuoden sotaan. Ajan-kohtaisinta oli nyt kotisaaren ilmapuolustuksen järjestely, Ranskassa olevan aseman asteittainen parantaminen, mistä on osoituksena myös »Dyle-suunnitelma» — eteneminen edullisemmalle Dyle-joen linjalle puolustukseen Pohjois-Ranskan teollisuusalueen ja Kanaalin alueen turvallisuuden tehostamiseksi — mikäli Saksa loukkaa Belgian puolueettomuutta, sekä poliittinen toiminta mantereella mahdollisten muiden sillanpääasemien varaamiseksi myöhempää ratkaisua helpottavina. Asemalla Ranskassa oli nykyisyyttä ajatellen defensiivinen ja vasta tulevaisuutta ajatellen offensiivinen arvo. Mitä »Dyle-suunnitelmaan» tulee, oli strateginen virhe, että yleensä laadittiin ja *käskettiin* tällainen ilman poliittisia edellytyksiä, ennakolta järjestettyä yhteistoimintaa belgialaisten kanssa.

Kun ratkaisu Ranskassa tapahtuu, selviää, että Englanti ei ole halukas antamaan voimiaan tähän. Ponnistukset keskitetään mantereella olevien voimien evakuoimiseen. Pääministeri Churchillin 16. 6. 40 tekemä ehdotus, että Englanti ja Ranska yhtyisivät yhdeksi kansakunnaksi ei tarkoittanut välitöntä voimien keskittämistä senhetkiseksi Ranskan pelastamiseksi, eihän edes Englannin hävittäjälentovoimia haluttu uhrata taisteluun Ranskasta. Tämän ehdotuksen perimmäisenä tarkoituksena oli saada Ranskan imperiumin *tukikohdat* ja *laivasto* käyttöön myöhemmin seuraavan päätarkkaisuun valmistelua varten. Tässä vaiheessa Englanti keskittyi täysin defensiivisesti kotisaarensa puolustamiseen. Tämä oli nyt ensiarvoinen ja ratkaisun arvoinen kohde ja tässä mielessä antautuivat myös ilmavoimat alttiiksi ratkaisulle Dunkerquessä.

Sama peräänantavaisuus oli ilmennyt jo vähää aikaisemmin Norjan tapahtumien yhteydessä, sillä Englannilla ei ollut varaa kuluttaa voimiaan vähitellen. Se vetäytyi pahempia tappioita välttääkseen ja kärsi arvovaltatappion, joka reaalisesti oli sille pienempi kuin ehkä suuretkin laivatappiot.

Ranskan luhistuminen huononsi olennaisesti Englannin strategista asemaa, mutta sen strateginen perusajatus pysyi muuttumattomana. Voiton mahdollisuudet vain etääntyivät ajallisesti ja vaikeutuivat. Englanti oli täydellisessä defensiivissä ja defensiivissä tehtävissä sen laivastokin oli niin hajallaan, ettei voida puhua edes aloitevapaudesta merellä. Vaikka tällainen olisi ollut-

kin, olisi nähdäkseni laivaston offensiivinen käyttö ollut erillinen isku, joka ei voisi tuottaa vastaavaa hyötyä, niin alivoimaisia oltiin maalla ja ilmassa.

2. Defensiivi Välimeren piirissä

Samansuuntainen oli englantilaisten toiminnan periaate myös Välimeren piirissä sodan alkuvuosina. Täälläkin oli strategisesti ratkaisun arvoinen kohde, nimittäin Suezin kanava, jonka arvo oli kuitenkin välillisesti riippuvainen myös Maltan säilymisestä. Suezin merkitystä on tarkasteltava sekä tonnistokysymyksenä että porttina Lähi-Itään ja sitä tietä jopa Intian elintilaan. Varsinkin Japanin yhdyttyä sotaan ja saavutettua offensiivinsa huipun viimeksi mainittu kysymys oli varsin merkittävä. Varsinaisena Välimeren kysymyksenä Suez oli tonnistokysymys, joka on läpi linjan varsin merkittävä tekijä koko anglo-amerikkalaisessa sodan käynnissä sodan loppuun saakka. Tässä mielessä Malta on verrattavissa Suezin parihevoseen. Vaivoin käy matkan teko, jos toinen hevosta kaatuu. Saattaapa se pysähtyäkin.

Englannin strategia määräytyi edellä olevan mukaisesti, ja sitä on arvosteltava sen perusteella. Kenraali Wavellin hyökkäys vuosien 1940—41 vaihteen molemmiin puolin oli tarkoitettu nähdäkseni Suezin alueen varmistamiseksi strategisena defensiivinä. Tämän varsin menestyksellisen hyökkäyksen ehtymiseen vaikutti voimien siirtäminen Kreikkaan, mikä sotilaallisesti arvostellen on tuomittavaa voimien hajottamista, mutta nyt olivat poliittiset syyt määräävämpiä. Italian laivasto oli englantilaisille vielä kokeilematon tekijä. He laskivat, että Afrikan kysymyksen poistamiseen päiväjärjestyksestä eivät voimat riitä, ja näin tyydyttiin jo saavutettuun tilapäistulokseen, joka helpotti Suezin puolustusta.

Kreikassa olivat poliittiset vaikutteet etualalla. Englannilla on vanhastaan poliittista mielenkiintoa Balkania kohtaan, ja olihan edellisessä sodassa sotilaallisestikin siellä ollut »hyödyllinen periferiarintama». Sotilaallisesti oli myös merkittävää saada Kreikan taisteluvoima hajottamaan ja sitomaan vastustajan voimia. Kun kuitenkin tämä tuhoutui, alistuttiin suuremmitta uhrauksitta tapahtuneeseen ja joukot evakuoitiin. Tämä peräänantavaisuus

menee vieläkin pitemmälle, kun Englanti, tällä kertaa tosin tappioitten jälkeen, luopuu taistelusta Kreetalla. Jos Englanti todella olisi ratkaisumielessä pannut Välimeren laivastonsa tuleen, olisivat saksalaisten tappiot olleet varmaankin vielä suuremmat. Tässä tapauksessa se olisi mielestäni kuitenkin poikennut strategisesta yleissuunnitelmastaan. Se olisi vaarantanut muutenkin jo kyseenalaista meristrategista asemaansa Välimerellä ja olisi tavoitellut vähemmän merkittävää osaratkaisua. »Tukikohdittain» ajatteleva sodanjohto laskee ilmeisesti, että sen hallussa olevat tukikohdat riittävät ja että Saksa laivastottomana ei voi käyttää Kreetaa sille suoranaiseksi uhkaksi. Italian laivaston käyttö Kreetalla, minne tiet menivät Aleksandrian ohi, ei tuntunut todennäköiseltä. Täten arvostellen Englannin arvovalan kannalta jälleen nolo menetelmä tuntuu sotilaallisesti tarkoituksenmukaiselta.

Seuraavia Afrikan rintaman heilahteluita on arvosteltava Englannin kannalta samassa hengessä. Englanti osaa panna myös kaikki voimansa tuleen silloin, kun todella arvokasta on uhattuna. Tämä seikka ilmenee kesäkuussa 1942, kun marsalkka Rommel kolkuttelee jo Aleksandrian portteja. Kenraali Auchinleck asettuu henkilökohtaisesti puolustuksen johtoon ja voimat jännitetään äärimmilleen. Näihin ponnistuksiin kuuluvat myös laivaston rohkeat hyökkäykset Rommelin huoltoteille.

Näin defensiivissä ollen Englannin onnistuu säilyttää Välimeren piirissä sille arvokkain ja vähitellen se saa parannetuksikin asemaansa tuottamalla erillisin iskuin vakavia tappioita Italian laivastolle. Kolmen sotavuoden tuotanto ja USA:n mukaantulo vaikuttavat niin, että Välimerellä voidaan strateginen toiminta muuttaa defensiivistä offensiiviksi.

3. Offensiivi Välimeren piirissä

Välimeren piirin offensiivisen strategian päämääränä oli tämän kokonaisuudelle tärkeän meritien aukaiseminen ja turvaaminen. Näin saataisiin myös mahdollisuus päästä »Euroopan linnoituksen» kimppuun etelästä. Edellinen oli varsinainen ratkaisupäämäärä, ja se edellytti akselin karkottamista Afrikasta ja Sisilian valtausta. Lisäksi oli sodan kokonaisuudelle tärkeänä välipää-

määränä Italian, »akselin heikomman osapuolen», irrottaminen sodasta, minkä jälkeen toiminta Italiassa olisi strategisesti toisarvoista ja Balkanilla pääasiassa poliittista. Välimeren tie oli tonnistokysymys, ja tonnistokysymys oli varsinaisen »toisen rintaman» ahtain pullonkaula. Vasta Välimeren tien aukaiseminen saattoi merkitä sellaista tonnistoehelpotusta, että tälläkin alalla päästäisiin aloitteentekovapauteen. Siksi se valittiin ensimmäiseksi strategiseksi hyökkäyspäämääräksi kokonaissodankäynnissä.

Esillä olevan vaiheen sotatoimia seuraamalla saa eräänlaisen kuvan paikallisesta strategisesta sovellutuksesta. Sitä luonnehtii teknillisen ylivoiman, varsinkin ilmavoimien luominen ja johdonmukainen hyväksikäyttö, tietty varovaisuus ja saavutetun menestyksen asteittainen turvaaminen sekä ajattelu pitkällä tähtäimellä. Sotamarsalkka Montgomery on sanonut, ettei hän ole koskaan aloittanut hyökkäystä, ennen kuin hän on ollut varma ehdottomasta ilmaylivoimastaan. Kenraali Eisenhower taas huomauttaa useaan otteeseen, että hänellä oli suuri huoli mahdollisista takaiskuista, jotka olisivat häirinneet pahasti suunnitelmallista kokonaistoimintaa. Suunnittelussa taas on huomattavissa lopullisen — vaikka etäisen — päämäärän näkyminen siitä näennäisesti sivussa olevien sotatoimien järjestelyssä.

Afrikan sodan offensiivisen vaiheen aikataulu on seuraava:

- 23. 10. 42 El Alameininin hyökkäys alkaa,
- 8. 11. 42 maihinnot Luoteis-Afrikkaan,
- 23. 1. 43 britit Tripolitaniassa
- 20. 3. 43 Montgomeryn hyökkäys Mareth-linjalla
- 13. 5. 43 akseli karkotettu Afrikasta (tähän oli siis tarvittu 6½ kk.),
- 10. 7. 43 hyppy Sisiliaan (58 vrk:n kuluttua),
- 17. 3. 43 Sisilia selvitetty,
- 3. 9. 43 hyppy Messinan salmen yli (siis 17 vrk. edellisestä).

Liittoutuneet olivat käyttäneet aikaa tähän kaikkiaan 10 kuu-kautta. Jokainen vaihe valmisteltiin huolellisesti, vaikka näin Saksalle tarjoutuikin mahdollisuus varustaa asemia vastarannalla. Huoli tästä ei näy liittoutuneitten johtoa vaivaavan. Voidaan tosin sanoa heidän hitautensa puolustamiseksi, että heillä oli vielä melko vähäiset maavoimat, joukot olivat tottumattomia ja ton-

nisto asetti rajoitukset vahvennusten ja huollon perille saannissa. Mutta kokonaiskuvaksi jää kuitenkin melkoinen toiminnan jäykkyys ja pyrkimys mahdollisimman suuressa määrin käyttää »konevoimaa», se on tulta ihmisvoiman säästämiseksi. Tästä poikkeuksena on Montgomeryn todellinen »tiikerinhyppy» — 850 km 16 päivässä — aavikkoalueella, mutta tämän teki osaltaan mahdolliseksi Rommelin turvautuminen laajaan perääntymiseen. Hänen joukkojaan ei tälläkään hypyllä saatu tuhoutuiksi. Välitavoitteena voidaan varsinkin lännessä sanoa olleen enemmän alueelliset kohteet — lentokentät — kuin vastustajan elävä voima.

Italian sodan pitkittyminen, »kananjalan kaluaminen», niin kuin sitä pilkallisesti sanottiin, saa selityksensä, kun tarkastellaan strategiaa. Italia oli sopimuksin saatu pois pelistä ennen varsinaista hyppyä mantereelle, vaikka tämä sopimus julkaistiin vasta sen jälkeen. Tämä oli merkittävä saavutus, mutta ei sinänsä ratkaiseva. Italiassa tuntui kuitenkin saavutetun hyvä alkumenestys, ja strategisten oppien mukaan olisi tätä pitänyt käyttää välittömästi hyväksi. Nyt tehtiin kuitenkin toisin. Siirrettiin voimia Englantiin. Tässä kysymyksessä lienevät liittolaisten mielipiteet menneen hieman ristiin. Englanti olisi mielellään nähnyt paineen periferiarintamalla lisääntyvän ja halunnut laajentaa toiminnan tässä vaiheessa Balkanille. Kenraali Eisenhower taas huomauttaa strategian perin yksinkertaisesta perusäännöstä, josta luvattoman usein poiketaan. Sääntöhän on, että kerran omaksutussa ratkaisuun johtavassa yleissuunnitelmassa on pysyttävä ja kaikki ponnistelut on suunnattava siihen, että ratkaisukohdassa ollaan kyllin vahvoja. Tämä on sotilaan selvä kanta.

Ratkaisu oli päätetty aikaansaada iskulla suoraan Saksan sydämeen Englantia lähtökohtana käyttäen Kanaalin yli Ranskan kautta. Jos Italiaan olisi jätetty kaikki Välimeren alueella olevat joukot ja vieläpä vahvennettu niitä, ei olisi saatu riittävästi joukkoja, ei ainakaan tonnistoa, pääiskuun. Tähän ei olisi myöskään saatu taistelukokemusta omaavia joukkoja. Jos Italiassa olisi jatkettu täydellä voimalla, olisi päästy Alpeille, mutta tuskin niiden yli niin kauan kuin Saksa oli voimissaan. Näin ratkaisu olisi yhä viipynyt. Churchillin toivoma invaasio Balkanille olisi ollut pääasiassa poliittinen tarkoituksperiltään. Sotilaallinen ratkaisu oli nopeampi niissä olosuhteissa. Näin luovuttiin kokonaisuutta aja-

tellen voimia hajottavana varsin houkuttelevasta tilanteesta laajentaa Italian sotatoimia Balkanille, vieläpä Etelä-Ranskaankin ja keskityttiin nyt jo ajankohtaiseksi tulevan, periaatteessa jo vuonna 1942 päätetyn päärintaman, Normandian, valmisteluun.

Välimeren rintama oli ollut *käynnissä olevien* sotatoimien päärintama siihen asti, kunnes sikäläinen ratkaisu, Välimeren tie, oli saatu aikaan. Tämä ratkaisu oli kuitenkin ollut väliratkaisu tiellä lopullista päämäärää kohti. Tästä alkaen on Välimeren rintama — nyt jo Italiassa — sivurintama, jonka tarkoituksena on sitoa vihollisen voimia ja tulyilivoimaan turvautuen kuluttaa näitä ja missä tavoitteina olivat lentokentät, joilta käsin voitaisiin jälleen valmistella varsinaista tulevaa pääiskua, koko pitkän ja vaivalloisen, välillä omituiseltakin tuntuneen tien päätä.

Kenraali Eisenhower, joka rintamakomentajana johti sotaa Välimeren piirissä, piti johdonmukaisesti kiinni edellä kuvailemastani strategisesta perusohjeesta. Amerikkalaisena hän ei ollut kiinnostunut perin sotkuisista Euroopan poliittisista kysymyksistä, jotka taas kiinnostivat englantilaisia enemmän. Tuntuu siltä, kuin heidän olisi ollut vaikea omaksua selvää sotatoimien keskittämisen linjaa. Englantilaisen tultua Välimeren alueen sotatoimien ylipäälliköksi siellä suoritettiin Anzion maihinnousu ja jouduttiin 4 kuukaudeksi kiinni hyvin kuluttaviin sillanpäätäisteluihin, joitten vaikutus sodan kokonaisuudessa on aika vähäinen.

Invaasio Etelä-Ranskaan olisi ollut aikaisemmin suoritettuna erillinen isku, mutta yhdistettynä päämaihinnousuun — Owerlordiin — se tuli palvelemaan samaa ratkaisutaistelua, ja sellaisena katsonkin sen paremmin strategisesti kuuluvan Normandian maihinnousuun kuin Välimeren piirin sotatoimiin.

Englannin huomio oli jatkuvasti suunnattuna Balkanin mantereeseen lisäksi myös Välimeren itäosan saarille. Tälläkin alueella olivat tavoitteet etupäässä poliittisia eivätkä ne varsinaisesti palvelleet sodan ratkaisua. Tavallaan nekin siis hajottivat voimia, mutta tämä sopii sinänsä yhteen englantilaisen ajattelun kanssa, mikä asettaa yleensä poliittiset päämäärät sotilaallisten edelle suorituksen aikanakin. Lisäksi niiden tarkoituksena oli ainainen englantilainen pyrkimys saada merialueitten tukikohtia. Nämä molemmat kuvastavat kylläkin englantilaisten poliittista kaukonäköisyyttä, mutta sen tutkistelussa joudutaan jo syrjään puhtaan strategian alalta.

4. Toisen rintaman strategia

Ranskan rintama sodan kokonaisuuden kannalta katseltuna oli vuosina 1939 ja 1940 odotusrintama, vuonna 1944 se oli ratkaisurintama. Kun tarkastellaan tapahtumia muualla ja sitten täällä, huomataan, että kaikki edellä tapahtunut oli ollut kesäkuussa 1944 toimeenpannun valmistelua ja sille tietä raivaavia sivuoperaatioita. Tehtävänsä anglo-amerikkalaiset ryhtyivät huolellisesti valmistautuneina niin materiaalisessa kuin koulutuksellisessakin suhteessa. Voidaan sanoa, että Ranskan taistelussa heillä oli jo täysi toimintavapaus ja sotaan tottumattomuuden kitka oli osaksi poissa, olivathan johtajat ja osa joukkojakin jo harjoitelleet Afrikassa, Sisiliassa ja Italian mantereella. Siksiäpä voidaankin tarkastella liittoutuneiden strategista suoritusta Ranskassa sellaisena, millaiseksi he itse sen haluavat.

Jo valmisteluissa, jotka, vaikka ne kuuluvatkin monessa suhteessa invaasioon, käsittelen ilmastrategian yhteydessä, mutta vielä selvemmin suorituksen pelinavauksessa on havaittavissa tekniikan hyväksikäyttö mahdollisimman suuressa määrin, »konevoiman» tavaton määrä ihmisvoimaan verrattuna. Sotilaallinen voima on erittäin selvästi perustettu teollisuuskapasiteetin varaan. Yli kuu-kauden kestävät taistelut sillanpään vakiinnuttamiseksi osoittavat, että otetaan huomioon varmuus ennen kaikkea. Nyt on lähdetty sille tielle, millä takaiskut ovat kalliita. Ei siis otetakaan riskiä tässä suhteessa. On aikaa, on rahaa, varmuus ennen kaikkea. Kun sitten lopullisesti murtaudutaan ulos sillanpäältä, tapahtuu se valtavalla pommitusten voimalla, mutta ei onnistuta kuitenkaan tuhoamaan täysin saksalaisia voimia, jotka jäivät Avranches'in luona mereen ulottuvan kiilan ja meren väliin. Sotatoimet saavat liikkuvan luonteen, mutta varovaisesti pysähdytään saksalaisten Mortain'in vastahyökkäyksen johdosta. Tilanteen selvittyä eteneminen jatkuu ja on jo muodostumassa laaja motti — »Falaisen tasku» —, mutta saksalaiset saavat, raskain tappioin kylläkin, päävoimansa pelastetuksi. Samoin saksalaiset saavat, jälleen suurin tappioin, voimansa Seinen toiselle puolen. Tämä ei ole mairitelevaa anglo-amerikkalaisille, kun muistetaan, että heillä oli 100-kertainen ilmaylivoima ja 6-kertainen tykistöylivoima ja elävän voimankin suhteen heidän voi katsoa olleen selvästi yli-

voimaisia. Näkisin syyn tähän olevan sen, että liittoutuneet luottivat tulivoimaan liiaksi eivätkä antaneet liikevoimalle ja sen edustamalle iskulle riittävää arvoa. Kenraali Eisenhower kylläkin usein korostaa pyrkimystä tuhota vastustajan taisteluvoima ja valittaa liikkeen hitautta huoltovaikeuksien takia, mutta ulkopuolisesta tarkkailijasta tuntuu sittenkin siltä, että ajattelu on liiaksi tulivoittoinen. Tässä yhteydessä on vielä huomattava pyrkimys säästää omia henkilöstötappioita, sillä »sotilaallinen kunnia ei ole sen veren arvoinen, minkä sen tavoittelemisen maksaa». (Eisenhower).

Seuraa eteneminen Reinin etumaastoon, jonka aikana liittoutuneiden huoltovaikeudet näyttävät olleen usein suuremmat kuin vihollisen vastus. Konearmeija on raskas ja paljon huoltoa vaativa. Liittoutuneiden lähimpänä strategisena tavoitteena on Rein ja tässä ponnistelussa he antautuvat sille riskille alttiiksi, että jättävät armeijaryhmien väliin jäävän Ardennien alueen melko heikkojen voimien varaan. 130 km:n rintamalla oli vain 4 divisioonaa. Koska tässä vaiheessa tuli ensimmäinen takaisku — Rundstedt-hyökkäys — on kenraali Eisenhower perustellut riskeeraamistaan. Hän oli antautunut tähän vaaraan, jotta saisi voimia hyökkäyksen jatkamiseksi Reinille asti, ennen kuin saksalaiset ennättäisivät pesiä tälle linjalle kovin lujasti. Kanta on sotilaallisesti selvä ja osoittaa määrätietoista pyrkimystä päämäärään. Silloin on myös jotain uskallettavaa.

Pohjoisempänä oli ennen Rundstedt-hyökkäystä toimeenpantu varsin rohkea yritys — Arnhem-operaatio — mikä osoittaa jo kouliintuneen johdon rajua uskallusta. Sen strateginen päämäärä on hyvin perusteltavissa, ja yritys ansaitsee täyden tunnustuksen. Sen epäonnistuminen pysäyttää etenemisen, mutta sitä seuraa Walcheren-operaatio, mikä osoittaa, että liittoutuneitten johdolla on myös uskallusta ja tahtoa antautua suuriinkin osatappioihin, kun on saatava kokonaistoiminnan kannalta arvokasta aikaan. Tämä alueellisesti suppea operaatio maksoi liittoutuneille enemmän verta kuin koko Sisilian valtaus, mutta olihan saatu tie Antwerpenin satamaan auki. Pahin huoltokriisi oli voitettu.

Marsalkka Pétain oli sanonut kerran marsalkka v. Rundstedtille, että amerikkalaisten toiminta on aluksi hidasta, mutta se saa huomattavan vauhdin, kunhan he ensin saavat tottumusta. Tässä

hän osui naulan kantaan. Jo edellä mainitsemani operaatiot osoittavat tämän ja vielä selvemmin se on havaittavissa lopputaisteiluissa Reinillä ja sen jälkeen. Anglo-amerikkalainen strategia oli suurpiirteisen selvää, mutta heidän oli ensin harjaannuttava käytännössä, ennen kuin he oppivat sitä oikein soveltamaan.

C. Strategia Tyynen meren piirissä

Tyynen meren piirin kokonaisstrategian tarkastelun tulisi oikeastaan perustua laajan meristrategisen tarkastelun pohjalle sekä japanilaisten strategisen toiminnan tarkasteluun. Edellä on anglo-amerikkalaista sodankäyntiä, mihin tässä rajoitutaan, tarkasteltu siksi monelta puolen, että sen perusteella voitaisiin tehdä jo johtopäätökset. Tämän takia riittääkin tässä aivan yleisten pääperiaatteiden esittäminen.

Valmistautumattomina ja yllätettyinä liittoutuneet joutuivat Japanin sodassakin aluksi täyteen defensiiviin. Oli vain päätettävä, mikä valitaan vetäytymisen takarajaksi. Tässä mielessä nojattiin tuleva toiminta kahteen tukipilariin, jotka olivat Australia ja Intia — mikäli näitä nyt enää voi pilareiksi sanoa — ja siihen ehdottomuuteen, että *yhteydet* näihin on säilytettävä. Toinen toiminnan yleisohje oli, että Tyynellä merellä on saavutettava merenherruus. Näiden ulkopuolella liittoutuneiden, jälleen keskittymällä avainkysymykseen, oli pakko luopua paljosta, ja heidän taistelullaan oli sekä Filippiineillä että Hollannin Intiassa ja Singaporessakin ajan voittamisen tarkoitus. Aikaa ei kuitenkaan voitettu tekemättä suuriakin paikallisia uhrauksia.

Tällainen puhtaan defensiivin kausi kesti puoli vuotta. Tänä aikana Japani saavutti suuret voittonsa, mutta sen voimat olivat myös hajallaan. Kun vetäytymisen takaraja oli jo välittömästi uhattuna ja omat vastatoimenpiteet oli saatu järjestykseen, alkoi offensivisen defensiivin vaihe kuten Venäjälläkin. Tällaista offensivista defensiiviä oli oikeastaan tarkoitus jatkaa pitkällekin, sillä yleissuunnitelmana oli ponnistaa kaikki voimat Euroopassa ja vasta siellä ratkaisun tapahduttua keskittyä Tyynelle merelle. Tämä kausi jäi kuitenkin verrattain lyhyeksi — vain kesä 1942 —, mihin vaikutti Japanin voimien — nimenomaan merivoimien —

iskuvoiman ehtyminen ja osittain nähdäkseni USA:n yleisen mielihiteen painostus pontevampaan sodankäyntiin Japania vastaan. Sotänäyttämöillä, joilla oli yleistä ja välitöntä poliittista mielenkiintoa ja kansallisesti selvät päämäärät, oli tällainenkin tekijä otettava huomioon. Voidaan olettaa että USA:n yleinen mielipide ei oikein selvästi reagoinut Euroopan sotaan, missä ei kaukaisen Euroopan eri kansoista oikein omakohtaisesti tunnettu, mitkä loppujen lopuksi ovat vihollisia, mitkä ystäviä. Japania vastaan käytävässä sodassa oli asia toisin, siellä ystävä- ja vihamieskysymys oli yleiselle mielipiteelle ilman muuta selvä.

USA lisäsi sotaponnistuksiaan ja siirtyi piankin offensiivisesta defensiivistä, jonka tarkoituksena oli rajoitetuin iskuin säilyttää ja varmistaa jäljellä oleva, defensiiviseen offensiiviin, jonka tarkoituksena taas oli rajoitetuin päämäärin parantaa asemaa, antaa viholliselle sitä kypsyttäviä ja vakavasti heikentäviä osaiskuja, sekä varautua näin lopullista offensiiviva varten kuitenkin omia tappioita välttämällä. Tämä kausi kesti vuoden, siis syksyyn 1943. Samaan aikaan oli Euroopassa siirrytty varsinaiseen offensiiviin — ratkaisut Välimerellä. Mutta kuten edellä on osoitettu, oli liittoutuneiden vähennettävä ponnisteluitaan tällä sotänäyttämöllä, jotta tonnisto ja myös joukkoja olisi saatu säästymään Owerlordia varten. On olemassa selvä ristiriita johdonmukaisuudessa, kun sittenkin samaan aikaan siirrytään Tyynellä merellä varsinaiseen offensiiviseen kauteen, vaikka tämä sotänäyttämö oli aikajärjestyksessä sijoitettu Euroopan jälkeen ja vaikka juuri Eurooppaa ajatellen puhutaan johdonmukaisesta joukkojen keskittämisestä. Tämän suhteen ovat englantilaiset vielä sodan jälkeenkin esittäneet arvosteluitaan huomauttaen, että nämä »hajotetut» voimat olisi pitänyt keskittää Balkanille vuonna 1943. Liittoutuneiden poliittinen painopiste on erilainen. Sotilaallisista painopisteistä on päästy yksimielisyyteen. Tässä on nähdäkseni edellä esittämäni ristiriidan ydinkysymys.

Puhe offensiiviseen vaiheeseen siirtymisestä on sittenkin vain näennäinen, ja se kuvastaa enemmän sodan yleiskulkua kuin sota-toimien suoritusta. Ensiksi mainitun luonne ei muutu niin jyrkästi, että voitaisiin vetää rajaa eri vaiheiden välille. Esittämäni ajanjako on amerikkalaisten itsensä — amiraali Kingin — tekemä, ja se vastaa amerikkalaisten suhtautumista sodan yleistilanteeseen.

Se oli syksyyn 1943 mennessä kehittynyt nimenomaan meri-strategisesti sellaiseksi, etteivät heidän eteen työntämänsä tukikohdat olleet uhattuja, heillä oli toiminnan vapaus, sillä merenherruus oli saavutettu. Japanin maavoimat olivat vielä ylivoimaisia, mutta niiltä oli riistetty toiminnan vapaus strategisessa mielessä samalla, kun Japani oli menettänyt merenherruuden. USA:lla oli siinä vaiheessa sellainen strateginen tilanne, että se voi vapaasti *ajatella* offensiivisesti.

Tässä suhteessa on olemassa tietty erilaisuus Saksan—Neuvostoliiton ja USA:n—Japanin sotien välillä niitä edelläkuvatunlaisesti eri vaiheisiin jaettaessa. Edellisessä tapauksessa molempien toiminta perustui maastrategisiin olosuhteisiin, päävoimat olivat jatkuvasti vastakkain. Kumpikin puoli voi ne marssittaa toista vastaan, ja näin strateginen yleistilanne ja strateginen toiminta kulkevat yhdessä. Jälkimmäisessä tapauksessa meri erottaa päävoimat toisistaan, vastakkain »marssittaminen» riippuu meri-strategisesta tilanteesta. Se on edellä, joka pystyy »marssittamaan» joukkonsa tahtonsa mukaan, vaikka ei vielä pystyisikään asettamaan niitä suoraan toimintaan.

Strategisen yleisoffensiivin *toimintaan* liittoutuneet asettivat voimansa vasta vuoden 1944 kesällä, jolloin Euroopan sodan ponnistukset oli kehitetty ratkaisuun riittäviksi. Sodan suurta ratkaisua ajatellen ei ole olemassa voimien hajotusta. Tämän varsinaisen offensiivin suorituksen aikana tuhotaan Japanin jo vuotta aikaisemmin täyteen defensiiviin painettu laivasto, ja siihen saadaan mukaan sellaiset maa- ja ilmavoimat, että ratkaisu seuraa toistaan: Filippiinit, Iwo-Jima, Okinava. Olen käyttänyt Japanin sodasta nimitystä Tyynen meren sota siksi, että tämän sodan kulun ja lopun ratkaisi merenherruus, taistelu tukikohdista ja liikuntavapaudesta merellä, mikä on aina näyteltyt anglo-amerikkalaisessa strategiassa niin merkittävää osaa.

D. Ilmastrategia Euroopan sodassa

Anglo-amerikkalaisten meri-strategia on ollut esillä jo edellä useassakin yhteydessä. Ei oikeastaan voidakaan selvittää heidän sodankäyntiään pitämättä jatkuvasti silmällä myös tilannetta

merellä. Heidän koko toimintansa edellytykseksi asetettiin toimivapaus merellä ja sitä mittapuuna käyttäen järjestettiin sodan kokonaiskulku. Tässä on todettava eri välitavoitteita: tonnisto-kysymys yleensä, tietyt meritiet ja tukialueet, erikoiskuljetukset ja erikoiskalusto sekä lopuksi vielä välitön tuki mereltä maalle. Meristrategiassaan liittoutuneilla oli vanhat perinteensä, jotka pysyivät toisessa maailmansodassakin.

Ilmastrategia sitä vastoin on toisessa maailmansodassa uusi kysymys ja anglo-amerikkalaisten sodan käynnissä mielenkiintoinen, koska juuri heillä on havaittavissa eniten ilmavoimien itsenäistä strategista käyttöä ja koska heillä oli sanan varsinaisessa merkityksessä strateginen ilma-ase.

Jo ensimmäisen maailmansodan aikana englantilaiset olivat suunnitelleet strategisen ilma-aseen käyttöä sodassa Saksan koti-alueita vastaan. Tämä sopi muutenkin englantilaiseen näännytysstrategia-ajatukseen merisaartoineen. Sitä ei varsinaisesti ennätetty käyttää ennen sodan päättymistä, mutta ajatus itsenäisten ilmavoimien käytöstä säilyi. Strategista pommituslennostoaan ei Englanti kuitenkaan sodan alussa käyttänyt suuremmassa määrässä hyökkäyksellisesti. Tähän on ollut syytä sodan »inhimillinen» luonne ja tämän takia kääntäen se, että Englannin oma ilmapuolustus oli sotaan valmistautumaton. Ilmasodassaankin Englanti oli aluksi defensiivissä. Erillisenä offensiivisena suorituksena oli joku sellainen kuin Saksan lahden ja Helgolannin pommitus, mikä kokonaisuutta ajatellen oli »ennakolta ehkäisevä» ja sellaisena yleiseen defensiiviin kuuluva sotatoimi. Myös pitkän matkan hävittäjien puute rajoitti pommituslennostojen käyttöä.

Sodan alku on Englannin ilmasodassa hyvin hävittäjävoittoinen ja sellaisenakin defensiivinen. Näiden hävittäjien ensiesiintyminen on Dunkerquessä evakuoinnin suojauksessa. Huippunsa se saavuttaa »taistelussa Englannista», jolloin »niin moni sai kiittää niin harvoja niin paljosta». Tätä kunniaa ovat monen alan edustajat sovittaneet itseensä. Pidän kuitenkin selviönä, että nämä »harvat» olivat Englannin hävittäjäalentäjiä. Sodan painopiste oli Englannin kannalta juuri kotisaaren ilmasuojelussa. Tästä torjuntavoitosta kuuluu kunnia hävittäjälennostolle. Taistelun suorituksessa on mielenkiintoista nojautuminen monipuoliseen »tukikohta-systeem-

miin», hajallesiioitettuun maaorganisaatioon ja voimien keskitettyyn taistelukäyttöön.

Vuoden 1941 lopusta vuoden 1943 loppuun on liittoutuneiden ilmatoiminnassa, joka silloin saa vähitellen yhä offensiivisemmän luonteen, yhtenäinen kausi, joka jakaantuu eri välitavoitteiden määrittämiin suoritusväleihin. Kokonaistavoitteena oli ilmasodassa kuten muussakin toiminnassa mairinnousu ja sen kautta ratkaiseva loppuisku. Ilmavoimat toimivat tässä tehtävässä oman ohjelmansa mukaan.

Saksalta puuttui kotiseudun hävittäjäase. Tässä oli se heikko kohta, mihin liittoutuneet — aluksi vain englantilaiset — iskiivät. Alkutavoitteena olikin vetää Saksan alueen pommituksilla sen rintamahävittäjät kotiseudun puolustukseen. Näin heikennettäisiin vakavasti Saksan maavoimia — ilmasuoja pois — ja taat-taisiin vastaava toimintavapaus omille ja liittolaisten maavoimille. Vuoden 1942 loppuun mennessä oli tavoite saavutettu. Saksa oli pakotettu defensiiviin ilmasodassa. Aloite oli liittoutuneilla.

Tämän jälkeen alkoi varsinainen ilmasodan näännytysstrategia, kotialueen pommitus. Tässä on havaittavissa eri alavaiheita, mutta strategisesti se on yhtä ja samaa. Alavaiheet koskevat keskitty-misiä tiettyihin teollisuuden aloihin tai alueisiin (Ruhrin alue vuoden 1942 lopusta helmikuuhun 1943) tai suoritusteknillisiä erikoisuuksia. Tämän vaiheen mielenkiintoisin kysymys on englantilaisten ja amerikkalaisten toimintaperiaatteiden vertailu. Ero näiden periaatteiden välillä määrittä myös tehtävien jaon.

Englantilaiset edustivat puhtainta näännytysstrategista kantaa ja sellaisena oikeastaan douhetismia. He koettivat *välttää taistelua*, suorittivat pommituksensa öisin laajoihin aluemaaleihin tunnuslauseenaan »suurin vaikutus pienimmin tappiain». Amerikkalaiset tuntuvat olleen haluttomia yötoimintaan — ehkä myös ilmapurjehdustottomuuden takia — eivätkä ole kiinnostuneita suurista aluepommituksista. Heitä kiinnostavat päinvastoin kuin englantilaisia vastustajan ilmavoimat ja suora *ilmataistelu* sekä kulutus näin sotilaallisemmin. He erikoistuvatkin päiväpommituksin tarkkuusmaaleihin, ja näin etsimällä avainteollisuutta, myöhemmin siltoja yms. suorittavat oman osuutensa ilmavalmistelussa. Amerikkalaisten pommituskoneet olivat vahvasti aseistettuja, ja heillä oli hyvät pitkän matkan saattohävit-

täjät. Heidän kalustonsa soveltui hyvin juuri tällaiseen ilmasotaan, missä paremminkin etsittiin kuin vältettiin taistelua. Englannin hävittäjäse sai tehtäväkseen kotisaaren ja sillä suoritettavien valmistelujen suojaamisen. Näin toisiaan täydentäen liittoutuneet kävivät yhteistä ilmasotaansa, missä päämääränä oli vastustajan sotilaallinen, sotataloudellinen, kansanhuollollinen ja moraalinen kuluttaminen. Näin sanottuna päämäärä tuntuu abstraktiselta. Suorituksen lähempi tarkkailu osoittaa keskityksen osasuorituksittain.

Vuoden 1944 alussa olivat varsinaiset yleiset maihinnousuvalmistelut ennättäneet niin pitkälle, että strateginen ilmaoffensiivi ohjattiin yhä konkreettisemmin maihinnousuvalmisteluun. Ilmavoimat olivat jo saavuttaneet niin suuren vahvuuden ja tukikohtatilanne oli parantunut — Italian lentokentät —, että voimia riitti koko Saksan alueelle. Toiminnan keskittyminen ei siis aiheuttanut helpottunuista Saksan muissa osissa. Valmistelu suoritettiin kuitenkin erillisen strategisen lennoston toimesta ja sen johdon alaisena. Vasta huhtikuussa kenraali Eisenhower sai pyynnöstään myös strategisen lennoston johtoonsa. Voidaan arvostella sitä, että nyt luovuttiin varsinaisesta strategisesta ilmaoffensiivista ja ilmatoiminta tuli alistettuun asemaan. Tämä järjestely aiheuttikin vasta-vaiteita. Jos kuitenkin pidetään mielessä pommituslennoston toiminnan perimmäinen tarkoitus, ovat vastaväitteet mielestäni asiattomia. Koska kerran oli päätetty suorittaa invaasio Ranskaan Euroopan sodan varsinaisena pääsuorituksena, on johdonmukaista, että se mies, jonka vastuulle tämä invaasio on annettu, saa myös sitä valmistelevat ilmavoimat johtoonsa. Ei ilmavoimien itsenäisestä käytöstä saa tehdä itsetarkoitusta. Miksi sitten tätä alistusta ei tehty aikaisemmin? Siksi, että muut valmistelut eivät vielä olleet niin pitkällä, että varsinaista suorituksen ilmavalmistelua olisi kannattanut aloittaa. Tämä valmistelu kohdistui erittäin keskitetysti vastustajan liikenneverkostoa, liikennevälineistöä, polttoaineteollisuutta ja lentotukikohtia vastaan. Japanin sodassa vastaava »valmistelu» suoritettiin hankkimalla merenherruus, Euroopassa piti saada mahdollisuus vihollisen tuhoamiseen osina, jos nyt näin vapaata vertausta voidaan käyttää. Molemmissa tapauksissa oli tarkoituksena estää vastustaja vapaasti siirtämästä ja keskittämästä voimiaan. Aivan vuoden 1944 alussa oli amerikka-

laisten ilmavoimien strategisena tavoitteena ollut taistelu ilmanherruudesta mantereella siten, että etsittiin taisteluita ihan etsimällä ja näin saatiin jo helmikuussa Luftwaffe pois näyttämöltä.

D-päivänä sekä strateginen että taktillinen lennosto keskitettiin mairinnoisjoukkojen ja niiden maataisteluiden tukemiseen. Voidaan siis sanoa niiden tulleen sidotuiksi operatiivisiin tehtäviin. Totta kylläkin, mutta korostan jälleen sitä, että ilmavoimien strateginen, itsenäinen käyttö ei ole itsetarkoitus. Nyt voimien totaalinen keskittäminen edellytti niiden välittömän vaikutuksen yhdistämistä — näinhän meneteltiin merivoimienkin suhteen — ja tässä tapauksessa ilmavoimia käytettiin strategisen kokonaisuuden mukaan edullisimmin juuri sillanpäätaisteluihin.

Sodan jatkossa D-päivän ratkaisun jälkeen ei ilmavoimien käytössä ilmene enää mainittavaa uutta. Ylivoiman ehdottomuus vähentää sotilaallisen tarkastelun mielenkiintoa. Tavallaan mielenkiintoinen erikoisuus on ilmavoimien käyttö strategiseen varmistukseen. Kun kenraali Patton etenee Itävaltaan, hän varmistaa ilmavoimin oikean sivustansa. Samansukuista ilmavoimien käyttöä on havaittavissa venäläisillä vuoden 1944 lopulla ja 1945 alkupuolella. Maahanlaskujoukkojen käyttö ei mielestäni ole ollut sinänsä strategista. Ne ovat suorittaneet osaoperaatioita suuroperaatioihin liittyvinä, mutta tulevaisuuden ilmastrategiaa ajatellen ne ovat mielenkiintoisia. Vai onko kehitys sellainen, että maahanlaskujoukkojen mukana myös ilmastrategia putoaa maahan? Ei ole enää erillisiä strategioita edes nimityksinä, vaan kehittyvän yhteistoiminnan mukana strategiatkin yhdistyvät.

E. Totaalisen ja strategisen johdon keskinäinen suhde

Olen anglo-amerikkalaisen strategian tarkastelun alussa todennut, että varsinkin Englannin sodissa on poliittinen laskelmointi vaikuttanut hyvin merkittävästi, samoin, että teollisuuden osuus sodan voimanlähteenä on anglo-amerikkalaisessa ajattelussa varsin merkittävä. Tämä johtaa ajatuksen luonnostaan siihen, että heikkäisten sota on »siviilivoittoista», mihin vaikuttaa lisäksi se, että sanottujen demokratioiden on pidettävä silmällä myös yleistä mielipidettä maassa.

Sotatoimien tarkastelun tuloksena on todettava, että yleissuunnitelmat ovat hyvin voimakkaasti totaalisen sodanjohdon käsissä. Englannissa miltei kollegiaalisesti sotakabinetin hallussa. Pääministeri Churchillin henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttivat kuitenkin sen, että sotakabinetti oli hänen käytössään oleva työelin. Tällaiseksi muodostui tilanne varsinkin sen kautta, että USA:n panos sodassa pian ylitti Englannin panoksen ja liittoutuneiden keskeisessä yhteissuunnittelussa oli otettava huomioon USA:n suurempi keskitys ulkopoliittisissa asioissa.

Yhdistetty totaalinen johto määräsi yleissuunnitelmat ja strategian pääperiaatteet. Suunnitteluvaiheessa totaalinen johto oli kiinteästi mukana, mutta suoritusvaiheessa tuntuvat liittolaisten käsitykset ja käytäntö kulkevan hieman eri teitä, joskin vahvemman liittolaisen kanta useimmiten voitti.

USA:n kanta on tyyppillinen maailmanvallan suurpiirteinen kanta. Sen mukaan sotatoimialueen vastuunalainen rintamakomentaja on suvereeninen toimeenpanoratkaisuissaan ja sovellutuksissaan. Tällaisia suvereenisiä sotinäyttämönkomentajia olivat kenraalit Eisenhower ja MacArthur sekä amiraali Nimitz. Heidän johdossaan olivat kaikki ao. sotinäyttämön sotavoimat — maa-, meri- ja ilmavoimat —, heille oli annettu tehtävä ja sen suorittaminen oli heidän vastuullaan. Myös sotinäyttämöllä ilmenevät poliittiset kysymykset kuuluvat tällaisen rintamakomentajan ratkaisutaviin, kuten selviää kenraali Eisenhowerin valtuuksista esim. Ranskan Pohjois-Afrikassa. Sotinäyttämön poliittisten kysymysten täytyy mukautua *käynnissä olevaan* strategiseen sovellutukseen, kunhan komentaja vastaa päämääränsä saavuttamisesta. Kenraali Eisenhower esittää tätä nähdäkseni amerikkalaista käsitystä vastaavan kantansa: »Sotilaan täytyy saada itse päättää alueellaan ilmenevistä kysymyksistä. Jos hänen ratkaisunsa eivät ylintä johtoa tyydytä, poistettakoon hänet tehtävistään merkiksi siitä, että hänen edustamansa kanta ei edusta hänen hallituksensa kantaa.»

Englannin kanta taas näyttää edustavan hajotetumpaa johtoa ja totaalisen johdon rintamatapahtumien kiinteämpää seuraamista. Strategiaan ei kuitenkaan saa puuttua. Siinä suhteessa on vastuunalaisen komentajan toimivapaus säilytettävä. Mutta totaalisen johdon on seurattava kiinteästi poliittista kehitystä ja oltava

valmiina puuttumaan poliittisiin ratkaisuihin. Tämän kannan olen muovailnut tällaiseksi sen käsityksen perusteella, mikä minulla on pääministeri Churchillin toiminnasta. Se sopinee parhaiten juuri Euroopan sotanäyttämöihin, mitkä Englannille maantieteellisesti läheisinä koskevat sen elinkysymyksiä ja minkä alueen poliittiseen kehitykseen Englanti on tottunut vaikuttamaan.

V. Vertaileva yhteenveto

A. Tapahtumat — selitykset — totuus

Kaiken tapahtuneen jälkeen on verrattain yleistä, että hävinneen toiminta tuomitaan ilman muuta virheelliseksi, ainakin ollaan löytävinään siitä virheitä, ja voittaneen toiminnassa nähdään vain hyvät puolet. Tämä on varsin yksinkertaista, sillä tavallisesti asianomaiset ovat itse ensimmäisinä tarjoamassa syitä tapahtuneen selittämiseksi. Näissä arvioinneissa joudutaan kuitenkin helposti harhaan, koska useinkaan häviölle joutunut ei esitä tappionsa varsinaisia syitä eikä avoimesti tunnusta omia virheitään ja voitannutkin on taipuvainen omahyväisesti näkemään tapahtumassa vain itselleen mieluisat tekijät ja esittämään nämä varsinaisiksi syiksi. Näin tapahtuu ainakin julkisuudessa, ja sellaisina asiat tulevat helposti kirjallisuuteen. Sodan vielä kestäessä ja sen päättyttyä sotapsykoosin vielä vallitessa syitä ja vastasyitä vääristellään propagandistisesti ja saadaan näin usein yleiseen tietoisuuteen melko pysyvästikin istutetuksi täysin virheellisiä käsityksiä, joita on aika vaikea kitkeä pois.

Koettaessani tämän tutkielmani puitteissa selvittää toisen maailmansodan strategisia ratkaisuja, en ole koettanut hakea kaikkia syitä tapahtuneeseen, sillä tällaista tutkistelua varten pitäisi lähde- materiaalin olla aivan toista luokkaa, mitä se on ollut, ja tuskinpa ihmisikä tähän tulisi riittämäänkään. Olen ainoastaan koettanut ratkaisuja, niiden perusteita ja käytäntöön soveltamista tarkkailemalla selvittää eri sotaa käyneiden yleistä sotadoktriinääristä asennoitumista ratkaisutapojen valinnassa ja toimeenpanon yleisessä järjestelyssä. Tämän olen tehnyt tietoisena siitä vaarasta,

mikä on olemassa, kun tavallaan jonkinlaisella ennakkonäkemyksellä varustautuneena koettaa selvittää tapahtunutta. Siitä löytää helposti sitä, mitä siitä haluaa pakottaa esiin, ja näin yhä vain esittää »lisätodistuksia» mahdollisesti jo valmiiksi väärälle käsitykselleen. Tämä on kuitenkin *eräs* tie, jota pitkin voi totuutta lähestyä, ja sitähan on koetettava etsiä kaikin mahdollisin keinoin. Tällä tiellä olen saanut suurten sotilasvaltojen strategisista doktriineista seuraavanlaisen käsityksen.

B. Liikuntasodan taistelut — paikalliset ajatukset

Saksalainen strategia perustui liikuntasotaan, nopeisiin iskuihin, joiden päämääränä oli taistelu vihollisen taisteluvoimaa vastaan. Se käytti aluetta hyväkseen liikkumatienä, mutta otti huomioon vähemmässä määrin alueen omistuksen joukkoja hyödyttävän tai rasittavan vaikutuksen. Saksalaisen käsityksen mukaan sotilaallisen voiman käyttö perustui ensisijaisesti iskun keskitettyyn lujuuteen ja liikkeen voimaan. Tulivoiman hyväksikäyttö oli toisella sijalla. Tällaiselle strategialle loi edellytykset perusteellinen ja yksityiskohtainen koulutus sekä johdon totuttaminen oma-aloitteiseen toimintaan. Ratkaisu nähtiin suorassa sotilaallisessa toiminnassa ja unohdettiin pitkällä tähtäimellä sotilaallisen toiminnan sovittaminen muihin totaalisisä sodassa huomioon otettavaan tekijöihin ja varsinaisten sotilaiden kehittäminen totaalisen sodan näkemykseen. Näin strategiassa nähtiin vain lähelle varsinkin ajallisesti, mutta myös alueellisesti. Saksalainen, joka perusti toimintansa ajallisesti lyhyihin ratkaisuihin, ei nähnyt pitkälle eteenpäin. Hän näki osat tarkkaan ja kokonaisuuden huonosti, oli yleensä hyvin selvillä hetken tilanteesta, mutta huonommin laajasta kokonaisuudesta.

Saksalaiseen strategiaan sekoittuu paljon »böömiläistä korpraalistrategiaa», joka saa — ainakin asianomaiset niin todistavat — lopulta ylivallan. Tämä tekee tarkastelun perin vaikeaksi. »Böömiläisen korpraalistrategian» isä oli paljon lukenut strategiasta ja myös tiesi siitä aika paljon. Hänen tietonsa ei ollut kuitenkaan kypsyntyn taidoksi. Hänkin tiesi vain osan, eikä nähnyt kokonaisuutta. Saksalaiselle strategialle oli turmiollisinta juuri se, että

Hitler *luuli* tietävänsä enemmän kuin hän taisi ja hänen taitonsa heikoin kohta oli suurten yhtymien ja sotaliikkeiden kokonaisuuden tajuaminen. Hän hajotti voimansa osaratkaisuihin ja kulutti ne. Jo tämän takia, mutta vielä suuremmassa määrin sotapotentialisuhteiden johdosta Saksan varsinaiset strategit joutuivat lopulta kaikkialla musertavan ylivoiman eteen ja hävisivät.

C. Taistelu portaittain — alue ajatuksissa

Venäläinen strategia perustui laajan alueen ja runsaiden voimavarojen samanaikaiseen alueelliseen hyväksikäyttöön. Sekin näkee varsinaisessa taisteluratkaisussa — ja nimenomaan taistelun ehdotomuudessa — tavoittelun keskeisen kohteen. Sellaisena venäläinen strategia kuten edellinenkin kuuluu tuhoamisstrategian luokkaan, mutta ei ole yhtä rajoitetusti siinä. Varsinkin venäläisessä defensiivissä on paikoin mitä puhtaimpana näännytysstrategia — poltetun maan doktriini. Mutta tämä on perusajatukseltaan kuitenkin vain välivaihe, sillä laaja alue ja suuret joukot tarvitsevat aikaa. Tässä olemmekin varsin keskeisessä venäläisen ajattelun kohdassa, ei näännytystä näännytyksenä, vaan kypsytyksenä tuhoamiseen. Tämä kypsyttyminen on defensiivissäkin saatava mahdollisimman aktiiviseksi, ja tämä aktiivisuus on ulotettava koko alueelle. Alue ei siis ole vain tie taisteluihin, vaan se on saatava kokonaiseksi *taistelupinnaksi*, mikä on kokoonpantu useista taisteluportaista. Kypsyttämisen esimerkkinä offensiivissä on mainittava väsytyshyökkäys omana erikoisuutena.

Offensiivissään venäläiset turvautuvat suuriin voimien keskityksiin. Jalkaväkeä, tykistöä, panssareita ja ratsuväkeä käytetään suurina massoina ja toisiaan tukevina portaina niin, että keskitykset muodostavat yhdessä strategisen massahyökkäyksen. Tätä väitettä kumoamaan voidaan esittää vastaväite, että venäläisethän hyökkäilivät hyvin laajoilla alueilla ja siis hajotetusti. Suuralueilla keskityksetkin ovat laajalla alueella, usein jopa näennäisesti erossa toisistaankin, mutta niiden vaikutus on ollut siten järjestettynä, että ne ovat palvelleet samaa strategista kokonaisuutta ja siten ovat ylempänä olleet samaa keskitystä, voimien

massoittamista. Tällä en tarkoita sitä, että nämä olisivat likikään aina olleet suunnattuina maantieteellisesti samankeskisesti, päinvastoin operatiivisesti ajatellen on kyseessä ollut sarja suoria rintamahyökkäyksiä. Alue kokonaisuena on saatu hyväksikäytetyksi ja mahdollisimman suuri voima vaikuttamaan samanaikaisesti. Näinhän ylivoima tulee parhaiten käyttöön.

Venäläisen strategian mukaan ei joukoilta eikä rintamalla olvalta johdolta vaadita monimutkaisia manööveroimisia, ei aloitteisuutta eikä itsenäisiä osasuorituksia. Tällaisiin vaatimuksiin tuskin oli koulutuksellisia edellytyksiäkään. Mutta näiltä vaaditaan toimeenpanoa, suoraa suoritusta kokonaisuuden puitteissa ja myös hyvin raskaita tappioita kokonaisuuden nimessä. Venäläinen strategia on realistista ja kovaa, se ottaa huomioon joukkojen suoritustavan, mutta myös sen määrän ja käyttää niitä.

Venäläiset ovat itse sanoneet — ja varsin hyvällä syyllä — strategiaansa portaittaisuuden strategiaksi. Kenraalimajuri Isaiew kirjoittaa: »Portaittainen syvyysstrategia on saanut ilmaisunsa vuosien 1942—45 suurissa strategisissa operaatioissa. Moninkertaiset portaat ovat mahdollistaneet 400—500 km:n syvyiset murrot 20 päivässä. Saksalaiset eivät saaneet sen jälkeen, kun Neuvostoliitto oli saanut liikekannallepanonsa valmiiksi, kuin kaksi strategisesti mainittavaa operaatiota (Stalingrad 1942 ja Kursk 1943), jotka päättyivät katastroofiin. Venäläinen hyökkäysoperaatio on vaihteleva, se ei ole yhden armeijan, ei edes armeijaryhmän suorittama, vaan se on usein järjestetty usean armeijaryhmän strategiseksi keskitykseksi, millä kehitetään valtava syvyys.» Sama syvyys on puolustuksessaakin, sillä siinä on mukana myös »motti»- ja partisaaniportaat ja se jatkuu kauaksi oman rintaman taakse.

Neuvostoliiton ylin johto käytti realistisesti mahdollisuutensa kokonaisuutena. Venäjällä on horisontti kaukana. Sikäläisen strategian päämääränä on saada koko alueen kaikki voimat ehdottomuuteen asti hyväksikäytetyiksi ja keskitetyiksi samanaikaiseen vaikutukseen taistelussa. Siksi on strategia kehitetty alueelliseksi ja portaittaiseksi syvyysstrategiaksi.

D. Voima teollisuudessa — ajatus konevoimassa

Anglo-amerikkalainen strategia tuki ja rakensi periaatteensa käytettävissä olevaan: tukikohtiin ja teollisuuteen. Siinä nähdään ehkä kaikkein selvimpänä toiminta ajallisesti hyvin pitkällä tähtäimellä. Rikas voi pelata — hävitäkin —, odottaa ja sijoittaa silloin, kun konjunktuurit ovat edullisia. Anglo-amerikkalainen sodankäynti oli tällaista, pienin panoksin pienissä pörsseissä ja suurin suurissa. Näissä pörsseissä pelataan niillä osakkeilla, mitä itse on saatu eniten ja näin voidaan lopulta itse määrätä noteraukset. Anglo-amerikkalaisilla oli käsissään teollisuusosakkeiden enemmistö, siksi heidän sodankäyntinsä perustui strategisina sovelutuksinakin konevoiman ja materiaalin mahdollisimman tehokkaaseen hyväksikäyttöön. Taktiikan osakkeet olivat aluksi vähissä, mutta kauppa kaupalta nämäkin lisääntyivät. Miesosakkeet olivat kalliita, niitä annettiin pörssiin vain erikoisen tarpeen ollessa kyseessä.

Vertaukseni edellä on karrikoitu, mutta olen esittänyt sen siksi, että se tuo esiin sen merkittävän osuuden, mikä länsiliittoutuneiden sotilaallisessa ajattelussa on teollisuuden sotapanoksella. Lännen »suurten demokratioiden» varsinainen strateginen ajattelu on monessa suhteessa niin totaalista itse suorituksessa, että sitä voitaisiin miltei nimittää teollisuusstrategiaksi. Huomioon ottaen toisaalta anglo-amerikkalaisten toiminnan perustumisen tukikohtiin — Englannin kotisaarelta Australiaan ja Normandian sillanpäähän asti —, niiden pitämiseen, varmistamiseen, vahvistamiseen ja niiltä edelleen starttaamiseen, voidaan taas puhua tukikohtien strategiasta. Molemmat edellä mainitut strategiat tarkoittavat jatkuvaa työskentelyä jopa taistelua välttäenkin, joten ajatus näännytysstrategiasta on hyvin lähellä. Totaalisen sodan totaalinen luonne edellyttää ehdottomampaa ratkaisua. Onkin todettava, että näännytys on nähty tuhoamisen valmisteluna, jos kohta erillisempänä kuin venäläisillä.

On syytä huomauttaa siitä melkoisesta aste-erosta, mikä on brittiläisen imperiumin ja amerikkalaisen strategisen ajattelun välillä. Edellinen oli »näännyttävämpi» ja jälkimmäinen »tuhoavampi». Molemmat ovat kuitenkin sukua keskenään ja ovat muo-

dostuneet oloissa, joissa oma olemassaolo ei ole vaakalaudalla. Molemmat ovat rikkaan käytettävissä ja tehokkaita vastustajan nujertamiseen.

E. Sotilaat — ajatukset

Toisen maailmansodan strategia on ollut kussakin sotivassa maassa *niiden* käytettävissä olevien sotilaallisten selviytymiskeinojen järjestelmä sekä henkisesti että aineellisesti. Kullakin on ollut oma lähtökohtansa ja omat edellytyksensä. Kellään ei ole ollut patenttiratkaisua, mutta siitä huolimatta kukin on löytänyt itselleen ominaisen tien ja käyttänyt sitä. Tämä tie kuitenkin ei määräydy pelkästään ulkoisista ja osoitettavista edellytyksistä, vaan suurelta osalta siitä ajattelutavasta, mikä on omaksuttu. Ajattelutapa ei muutu ilman muuta välineiden ja teknillisten menettelytapojen muuttuessa. Yksityisillä henkilöillä voi näin tapahtua, mutta usein yleinen ajattelutapa voittaa yksityisen. Jos yksityinen koettaa mahtikeinoin pakottaa ajatteluun yleisen yli, voi tapahtua haitallisia purkauksia.

Jotta nämä vältettäisiin ja elävä sovellutus saataisiin täysin käyttämään hyväksi teknillisiä ja materiaalisia edellytyksiä, on ajattelua avarrettava. Mielikuvituksen on saatava aina uutta ravintoa. Siksi onkin erilaiset strategian sovellutukset, olivatpa ne joko saksalaista liikuntasodan taistelustrategiaa, venäläistä alueellista portaitaisuuden strategiaa tai anglo-amerikkalaista teollisuusstrategiaa, käsiteltävä samana järjestelmänä, jonka ilmenemismuodot kehittyvät ja kertautuvat, pysyvät ja pelkistyvät sekä perusolemukseltaan että aikakautisilta erikoispiirteiltään.

Sotilaat vaihtuvat, ajatukset pysyvät.

Lähdekirjallisuusluettelo

- Bassesches*: Die unbekannte Armee (Zürich—New York 1942)
ruots.: Den okända armén (Stockholm 1943)
- Bauer*: La guerre des blindés. Les opérations de la seconde guerre mondiale sur les fronts d'Europe et d'Afrique (Paris 1947)
- Churchill*: Maailmansodan jälkisatoa (suom. Porvoo 1929)
— Sotakronikka (Valikoima puheista sotavuosina) (Porvoo—Helsinki 1946 ja -48)
- Doumenc*: Histoire de la neuvième Armée (10—18 mai 1940) (Paris 1946)
- Däniker*: Zwei Jahre deutsche Strategie (Zürich 1941)
— Der europäische Stil in der Kriegsführung (Zürich 1942)
- Edwards*: Operation Neptune (London 1946)
ruots.: Operation Neptun (Stockholm 1947)
- Eisenhower*: Crusade in Europe (New York 1948)
ruots.: Korståg i Europa (Stockholm 1948)
— Own story of the war. The complete report by the supreme commander on the war in Europe from the day of invasion to the day of victory (New York 1946)
- Ensov*: Miniatury history of the war 1939—45 (London 1944)
saks.: Kurzgefasste Geschichte des Weltkrieges 1939—45 (Zürich 1946)
- Försvarstabens underrättelseavdelning: Arméer, flottor och flyg. Osat II, III ja IV (Stockholm 1939 ja 1941)
- Gamelin*: Servir. Les armées françaises de 1940 (Paris 1946)
- Holm*: Andra världskriget och andra världsfreden (Stockholm 1946)
- Huhtala*: Toinen maailmansota (Helsinki 1948)
- Kjellberg*: Ryssland i krig (Stockholm 1945)
suom.: Venäjä sodassa (Porvoo 1945)
- Liddell Hart*: The other side of the hill (London 1948)
ruots.: Nu törs de tala (Stockholm 1948)
- Lindström*: Försvarets högsta ledning (Stockholm 1947)
- Militärlitteratursföreningens förlag, Från Röda Armén (Stockholm 1930)
- Montgomery*: Normandy to the Baltic (Watford 1946)
- Royal Institut of International Affaires: Cronology of the second world war (London—New York 1947)
- Schumacher*: Geschichte des zweiten Weltkrieges (Zürich 1945—46)
- Shulgin*: Neuvostoliiton isänmaallinen sota 1941—45 (Helsinki 1946)
- Stalin*: Neuvostoliiton suuresta isänmaallisesta sodasta (suom. Petroskoi 1946)

Tonndorf: Fabrikernas krig (Stockholm 1942)

U.S. War Departement: Omaha Beachhead (Washington 1945)

Utrikespolitiska Institutet: Kriget 1939—45 (Stockholm 1945—47)

v. Zeska: Das Buch vom Heer (Berlin 1940)

Eri ulkolaiset aikakauslehdet, varsinkin

Allgemeine schweizerische Militärzeitschrift

Kungliga Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift

Revue de défense nationale

Tidskrift i sjöväsendet